

## The Project Gutenberg eBook of Elämäni, by Pietari Päivärinta

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Elämäni

Author: Pietari Päivärinta

Release date: December 29, 2004 [EBook #14505]

Most recently updated: December 19, 2020

Language: Finnish

\*\*\* START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELÄMÄNI \*\*\*

Produced by Tapio Riikonen

# ELÄMÄNI

Perhe-elämällinen kertomus

Kirj.

Pietari Päivärinta

1877.

## SISÄLLYS:

Elämäni  
Arviointeja

# ELÄMÄNI

# LAPSUUTENI AIKA

Minä olen syntynyt köyhistä vanhemmista, joilla ei ollut pienintäkään muuta omaisuutta kuin kätensä elättämään sitä monilukuista perhettä, jonka haltiaksi Jumala oli heidät asettanut. He tekivät työtä otsansa hiessä, täyttääksensä sitä pyhää kutsumusta, jonka kalleuden he hyvin käsittivät, ja elättääksensä niitä lapsia, jotka Jumala oli heille uskonut. He olivat hurskaita ja Jumalaa pelkääväisiä ihmisiä ja tekivät lastensa eteen työtä ilolla, eikä huokauksella; ja ensi alussa, kun lapset olivat pienet ja ajat hyvät, riitti työn-ansio elatukseksi ja vaatteeksi, mutta ajat muuttuu: lapset kasvoivat isommiksi ja monilukuisemmiksi, ja rupesivat aina enemmän tarvitsemaan toimeen tullakseen; hyvät vuodet loppuivat ja sijaan tuli katovuodet, ja niiden muassa köyhyys koko maakuntaan ja niin vanhemmillenikin, sillä samassa harveni työn-ansio ja työpalkat vähenivät; siihen tuli vielä lisäksi sairaus isälleni, ettei hän kyennyt työhön ollenkaan; äitini voimat eivät riittäneet sairaan hoitoon ja elatuksen hankkimiseen. Aina muistan sen ajan, jolloin joukossa seisoin ja itkimme kuolemaisillaan olevan isämme vuoteen vieressä, ja jolloin hän puheli meille kuolemasta, tulevaisesta elämästä ja ihmisen velvollisuuksista Jumalaa ja ihmisiä kohtaan; ne opetukset eivät mene mielestäni, niin kauvan kuin elän.—

Niillä ajoin tulin ensikerran eläissäni tuntemaan minkälainen kurjuus on: toisen ihmisen huoneen nurkassa ruuatta ja vaatteetta, sairaan, puutosta kärsivän isänsä vuoteen vieressä—luulisin siinä oppivan ymmärtämään miksi neljännen rukouksen selityksessä Lutherus on jokapäiväisen leivän joukkoon lukenut: »hyvät kylämiehet». Sillä tunnenpa vielä nytkin, että jos ei armeliaat ihmiset olisi joutuneet apuumme, olisimme kaikin siihen nääntyneet.—Isäni ei kumminkaan kuollut siihen tautiin, vaan hän oli kauvan aikaa työhön kykenemätön, eikä ajat myös paranneet, ja puutteet kopisi kantapäillä. Eräänä iltana kuului vanhempaini keskenään puhelevan, ettei nyt ole muuta neuvoa kuin että joku lähtee kerjäämään, taikka muutoin kuolemme kaikin yhteen kokoon. Minä olin vanhin lapsijoukosta, sentähden älysin heti kelle se toimi osaksi tulee. Niinkuin ukon nuoli lensi se ajatus sydämeni läpi, että minun pitää kerjuulle.

Heti toisena päivänä rupesivat isä ja äiti kyynelsilmissä kertomaan minulle, miten oli tehtävä, korjaamaan rikkinäisiä vaateriepujani ja kenkiäni, ja niin toimittamaan minua matkalle.—Mikäpä muu oli neuvona, kun tuo henki on kaikille luoduille niin rakas.—Seuraavana aamuna lähti isä minua viemään likimäiseen kylään, jolloin itkin koko välin, ja jolloin isäni muistutti ja puheli minulle, kuinka tuli olla nöyrä kaikkia ihmisiä kohtaan, ja, jos ihmiset johonkin asiaan vaativat, tehdä sitä mielellänsä mitä saattaa, niin he antavat kernaammasti leipäpalansa. Isäni oli sekä asian laadusta että antamista neuvoistansa niin liikutettuna, ettei saattanut, kyyneltensä tähden, seurata minua ensimmäiseen taloon asti, vaan pyysi erästä matkamiestä viemään minut talon kohdalle. Tämä sen lupasi tehdä, ja veikin minun talon likelle joen jälle—sillä talvi oli—ja heitti siihen, josta omin neuvoineni menin likimäiseen taloon. Sinne päästyäni rupesin miettimään nykyistä tilaani ja tulin havaitsemaan, kuinka paljo silloin on kadotettu, kun köyhäkin koti kadotetaan. Silloin tulin havaitsemaan, ettei nyt enää olekaan isän ja äitin hellä käsi ja ääni minua vaalimassa, vaan nyt pitää vieraalta pyytää armoleipää! Voi kuinka onnellisilta silmissäni näyttivät talollisten lapset, jotka huoletonna, keltään pyytämättä, menivät pöydän tykö, väänsivät leipäkannikat käsiinsä ja rupesivat, lakki päässä, kiittämättä, syömään, ja tätä tehdessä useinkin pitivät sopimatonta menoa, varsinkin tuon »kerjäläis-pojan» kanssa, joka tuolla nurkassa nälillään kykki. Näitä ajatellessani murtui mieleni itkuksi asti, vaikka ei kukaan tehnyt minulle vastahakoisuutta, sillä mitä talon lapset tekivät kerjäläispojalle, sehän oli tavallista, ja minä pidin sen välttämättömänä kohtaloni seurauksena. Sydäntäni keventääkseni menin porstuaan itkemään, tehden sitä kumminkin niin salaa, ettei sitä kukaan olisi nähnyt. Niin oli sydämeni täysi, että kukatiesi itkisin vielä nytkin yhtä menoa, jos ei ihmisrakas talon emäntä olisi tullut ja moneen kertaan kysytyään syytä itkuhuni saanut minulta viimein sitä vastausta: »kun pitää kerjäämän». Hyvänsävyinen emäntä koki lohdutella minua ja sanoi: »älä ole milläsikään, ole meillä nyt yötä, minä annan ruokaa, eikä ihmiset ole sulle pahoja; tietäväthän he, ettei isäs eikä äitis ole laiskoja, vaan eivät voi elättää paljoja lapsiansa, nyt varsinkaan kun isäs on sairastunut». Emännän puhe lohdutti minua niin paljon, että palasin tupaan, jossa iloinen takkavalkea palaa rätisi, ja iloiset ihmiset tekivät käsitöitään sen ääressä ja kertoivat matkamiesten kanssa kertomuksiansa. Muun muassa juteltiin siellä kummitusjuttuja, jotka näyttivät hyvin miellyttävän kuulijoita.

Minä istuin pimeässä nurkassa, josta voin nähdä ja kuulla kaikki; kummitusjutut eivät minua yhtään miellyttäneet, sillä olin saanut lukea erään isännän tykönä vanhasta Oulun Viikko-Sanomain vuosikerrasta kertomuksen: »Akat vähästä hätäilevät, uroot vaaran unhottavat», ja se oli niin paljon valaissut ymmärrystäni, että osasin heidän kummitusjuttunsa katsoa ylön. Alapajulla kun olin, en rohjennut heidän mietteitänsä suorastansa tyhjäksi tehdä, vaan ilmoitin että minäkin osaisin yhden kertomuksen, jos he suvaisivat sitä kuulla. »Puhu, puhu», kuului heti eräs ääni joukosta, »kerjäläispojat osaavat useinkin satuja». Tämä viimeinen lause tuntui jokseenkin alentavalta, mutta mitäpä autti, olinhan kerjäläispoika, kuin olinkin. Heleällä lapsen äänellä rupesin pimeästä nurkastani

kertomaan vasta saatua aarrettani; se ei ollut jokapäiväisiä kertomuksia; siinä tuli esille kuningasta, hänen korkeaa virkamiestänsä, pappia renkeinensä, linnoja, kummituksia, väärän rahan tekijöitä ja lopussa heissäkin, vaikka niin törkeissä lain rikkojissa, totuuden valoa j.n.e. Se teki kuulijoissa vaikutuksen: kirveet lakkasivat kapsahtelemasta, rukkit surisemasta, kartat raasimasta, ja jokainen kuunteli uteliaasti: mikä kertomukseen lopuksi tulisi. Kertomuksen päätyttyä huudahti talon isäntä innokkaasti: »mutta tuosta pojasta tulee joko iso herra, taikka suuri narri, sillä hänellä on hyvät lahjat ja muisto niin kuin vanhalla konilla». Mutta tuo propheetallinen ennustus ei ole toteutunut kumminkaan päin, sillä minusta ei ole tullut isoa eikä pientä herraa, eikä ainakaan suurta narriakaan, sillä vanhempani valvoivat kasvatustani ja katsoivat aina, ettei minuun olisi päässyt juurtumaan pahoja, rivoja tapoja, niinkuin valhetta, varkautta, panettelemista j.n.e. Esimerkiksi en saanut koskaan tuoda kotia, tienistillänikään saatuja kalujani, niin kuin vyönlukkoja, solkia, nappeja j.n.e., ettei aina pitänyt tehdä tiliä vanhemmilleni: mistä, keltä ja miten olin ne saanut, jota ei ollutkaan vaikea tehdä, kun oli pahaisna paitaressuna oppinut totuutta arvossa pitämään.—Asian selvitykseksi mainitsen sivumennen—vaikka ei se kuulu tähän jaksoon—kuinka tarkkaa kasvatukseni oli. Olin silloin vanhempaini tykönä, ja erään talon tytön kanssa paimentamassa lehmäkarjaa. Meillä oli eväänä voita pikkuisessa »karjarasiassa», leipää, ja särvinnä pari pulloa maitoa, joista toinen oli minun. Tulipa meidän tykömme eräs poika ja pyysi maitoa juoda. Luultavasti minä en suostunut antamaan evästäni hänelle. Silloin poika, jonka nimi oli Volmar, rupesi lakkaristaan vetelemään lankaan pujoteltuja nappikimppuja, yhden toisensa perästä, ja lupasi antaa minulle nappeja, jos antaisin hänelle maitoa. Minulla ei ollut ennen ikään ollut kaupan kalua, ja voitto kiihoitti kauppaan; ruvettiin siis rasia kannella mittaamaan maitoa pullosta ja niin sain häneltä toista tusinaa kirkkaita nappeja. Minä en koskaan ennen ollut saanut olla niin ison tavaraston haltijana ja siitä ilosta näytin heti kotia päästyäni tavarani vanhemmilleni, mutta minulle tuli niistä niin tiheä tili, että ennenkuin sain tavarani omistus-oikeuden oikein uskottavalle kannalle, sain käydä noutamassa mainitun talon tytön todistajaksi asiassa, joka todisti, että olin napit saanut »Volmarilta» rehellisellä maito-kaupalla; sitten pääsin rauhaan. Siitä asti olen aina arvossa pitänyt vanhempaini tarkkaa kasvatusta; sillä kohta jälkeen tuli tieto, että Volmar olikin napit varastanut, ja epäilemättä olisin syyttömästi tullut varkaaksi, jos eivät vanhempani olisi niin tarkoin valvoneet tavarani omistus-oikeutta, ja jos ei kaupassani olisi ollut vierasta miestä. Siitä tapauksesta opin koko elämäni ajaksi, etten siitä myöten ole koskaan oudolta ostanut mitään, jos ei ole ollut vieraita miehiä.

Kah kuinka ihminen on hajamielinen! Pitihän puhuani ensimmäisestä yöpaikastani kerjuureisulla, ja nyt olen mennyt kaikenni pois aineestani!

»Enkö minä sitä sanonut, että kerjäläispojat osaavat satuja puhua», sanoi muuan, ikäänkuin kerskataksensa oikeasta ennustuksestansa.— »Mutta se ei ollutkaan satu» sanoi toinen kuulija, »mistä olet tuon kertomuksen kuullut?» kysyi hän sitten minulta.—»Olen sen lukenut», vastasin minä.—»Lukenut! mistä?» oli usea kummasteva ja kysyvä ääni.— »Kiviojan Esa isännällä on semmoinen kirja, jossa ei yksi asia ole järkiään loppuun astikka, vaan ennenkuin pitkät asiat loppuivat, oli jo muitakin lyhyempiä asioita välissä, ja aina kun asia katkesi, oli alla: 'lisää toisten', selvitin minä toimekseni.—»Mikä sen kirjan nimi oli?» kysäisi muuan.—»Sen oli joka toisessa lehdessä nimenä: 'Oulun Viikko-Sanomia', ja ettepä usko kuinka paljo siinä oli hupaista lukemista», selvitin minä, kun en paremmin ymmärtänyt vielä sanomalehtien järjestystä.—»Ne ovat aviisuja», sanoi muuan.—»Mitenkä sen saisi sieltä lainaan?» kysyi taas joku.—»Kaikkiapa lainaan haetaankin, eihän aviisuissa ole muuta kuin loruja; parempi kun lukee Jumalan sanaa», sanoi taas joku joukosta.

Kun minä kuulin että sitä minun hyvää kirjaani haluttiin lainaan, tarjosin minä kohta itseäni sen hankkijaksi ja juoksin päätäsuoraan hengestyksissä Kiviojan Esa isännän tykö. Hän oli takkavalkean ääressä juuri lukemassa mainituista sanomista: »kuinka kaunis ja kestävä punamaali saadaan huoneitten ulkoseiniin;» tilaisuus näytti erittäin lupaavalta. Minä en oikein tohtinut hengittääkään, paljaasta kunnioituksesta niin viisasta miestä kohtaan, joka omisti semmoiset tietoaarteet, odotin vaan milloin hän lopettaisi tieteilemisensä. Sen tehtyä lähenin minä ujoin isäntää ja pyysin »sitä kirjaa» lainaan.— »Etkö sinä ole kerjuulla? Miten minä sinulle kirjani lainaisin?» lausui isäntä.

»Nikkilän pojat pyysivät sitä lainaan», selitin minä.

»Sinnehän minä annan ne revittäville», sanoi isäntä, löi »kirjansa» kiinni, painoi lakin paremmin kallelleen päähänsä, puhaltua tuhahutti nokkaansa, niin kuin tapansa oli, nousi ylös ja meni kaappinsa luo, otti avaimet, aukaisi kaappinsa ja paiskasi, että mokshti, »aviisunsa» sinne, pani kaappinsa lukkoon, otti avaimen pois suulta ja niin oli päätös tehty. Minä palasin hyvin alakuloisena ja puoletonna yöpaikkaani takaisin, jossa surumielin kerroin, että: Kiviojan Esa isäntä ei antanutkaan »kirjansa» lainaan.—

Iltasen saatuaani menin matkamiesten kanssa saunaan maata, ja taas rupesi sama katkeruus, kuin alussakin, valloittamaan mieltäni, kun mä mietin tilaani. Viimein valloitti minun uni, joka on niin tasapuolinen, kuin kuolemakin, niin köyhille kuin rikkaillekin, mutta molemmille rakkaampi kuin

jälkimäinen. Nukkuissani näin unta: minä olin olevinani isäntänä ja kylvävinäni siementä suurella vainiolla omaan peltooni, joka oli hyvässä voimassa ja järjestyksessä. Herättyäni tuntui uneni jotenkin lohdulliselta, ja ajattelin: »Kävisköhän niin, että olisin maailmassa vielä isäntänä?»—Kukas ei tulevaisuuttansa mielihyvällä toivoisi hyväksi?—Aamulla nousivat matkamiehet niin kuin talon väkikin ylös, ja matkamiehet hankkivat lähtöänsä. Yksi matkustaja oli yön tienoona kadottanut kintaansa, ja niitä haki sekä talon väki että matkamiehet, eikä niitä löytänyt kukaan. Viimein minä satuin havaitsemaan, että kadonneet kintaat olivat erään kakluunin takana puitten alla. Niinkuin olisin suuremman aarteen löytänyt, sieppasin minä kintaat, ja juoksutin ne kaipaavalle matkamiehelle. Minä toivoin että hän olisi ainakin hyvästynyt, kun sai kintaansa, mutta sen sijaan että hän sen olisi tehnyt, löi hän niin kovasti minua kasvoille, että lensin kintaineni päiviini toiseen seinään, ja alkoi veri purskua suun, sieraimen kautta. Sitä tehdessään kirosi hän kauheasti, että »tuo kerjäläispoika, sen viettäjä, oli varastanut minun kintaani». Minun tapasi paikalla valtava itku, joka onkin ainoa turva vähäväkiselle, syyttömästi vääryyttä kärsivälle. Kaikki läsnä olevat, sekä talonväki että matkamiehet, kauhistuivat hänen tekoon, ja rupesivat minun puolestani vaatimaan häneltä hyvitystä, sillä tavalla, että hän maksaisi minulle jotain, kun hän oli niin hävitön ja löi minua niin kovasti siitä hyvästä työstä, että minä hänen kadonneet kintaansa löysin. Mies oli pahemmassa kuin pulassa raivostuneen joukon keskellä, mutta ei ruvennut mihinkään maksoon—lieneekö ollut millä maksaakaan—vetäysi takaperin vaan ovelle, hyppäsi ulos, siellä rekeensä, löi ruuskalla hevostaan ja niin meni. Sen tapahduttua rupesivat talonväki ja matkamiehet kokoilemaan minulle muutamia vaskirahoja ja antoivat eväsleivistään minulle useita leivän puoliskoita, osoittaaksensa sillä, etteivät he suostuneet tuon miehen ilkitekoon. Nämät lahjat tuntuivat minusta jonkunlaiselta, mutta liika kalliisti ostetulta hyvitykseltä; lyönti se olisi mennyt lyöntinäkin, mutta syyttömästi varkaaksi soimaaminen, se oli mielestä menemätön. Siitä opin sen, etten ketään ihmistä, olipa se sitten kuka tahansa, ole syyttänyt varkaaksi, vaikka asia todeltakin näyttäisi, ennenkuin se on todistettu.

Samana päivänä, kun lähdin siitä talosta, tapasin kaksi muuta tuttua kerjäläispoikaa, joka oli olevinaan koko lohdutus minulle, kun muitakin oli samassa kadotuksessa; päätettiin siis lähteä yksissä neuvoin onneansa koettelemaan. Mutta pian havaitsin ettei tämä uusi kumppani ollutkaan minulle miksikään hyödyksi. He olivat tottuneet valehtelemaan ja näpistelemään, ja jos minä heitä siitä muistutin, sain kohta korvilleni. Taloissa kun oltiin, ja kun meitä käskettiin johonkin asiaan, lykkäsivät he tavallisesti aina asian teon minun niskoilleni, sanoen silloin aina minua vahvimmaksiksi; mutta kun oltiin itseksemme, silloin he antoivat minun tuta, että olin kehnoin. Ei tuntenut hauskalta sekään. Kerran kävi niin, että meitä ajettiin takaa varkauden tähden, ja takaa-ajajat löysivät piippunsa toverieni lakkareista! Siinä täytyi minunkin, vaikka olin asiasta tietämätön, seisoa syynin alla, niinkuin kaakkiin tuomitun, ja piipun löydyttyä—vaikka se ei häävi ollut, vaan piippu se kumminkin oli—ottaa korvilleni niinkuin toistenkin. Kuinkas muutoin: olimmehan me kerjäläispoikia ja vielä varkaitakin, mitäpä me olimme yksi toistansa parempia—saada meidän kaikkein piti!—Kun tämä uusi seurue tuntui niin hankalasti rupeavan vaikuttamaan vastaisiin toimiini, päätin erauta koko »kumppaljuunista». Kun taloudessamme ei ollut mitään jakamista, sillä itsekullakin oli tavaransa omassa pussissaan, erkausin heistä ilman keskustelutta, siten että lähdin erihaaralle heidän tietämättänsä. Nyt kyllä loppuivat ilkeydet vähemmälle, mutta taas rupesi tilani minua kovin surettamaan. Näin mennessäni talosta taloon, pyytäen armoleipää, tapasi minun eräänä päivänä erinomainen murhe, joka ei haihtunut millään tavoin. Aina vaan kohosi rinnassani itsearvoni tunto siinä muodossa, että jos pääsisin jotenkin siihen tilaan, että saattaisin omalla työlläni ansaita elatukseni, eikä tarvitseisi kuulla kerjäläispojan nimeä ja kärsiä niin paljon syytöntä sortoa ja pilkkaa!—juuri näitä miettimässä ollessani, tuli samaan taloon vanhempiani likellä asuva köyhä akka, elatuksen hankkimisessa hänkin. Heti kun näin hänen, valtasi murhe niin mieleni, etten voinut enää itseäni pidättää, vaan puhkesin itkuun, jota salatakseni kytäisin taas porstuan oven taa ja vedin oven eteeni, ettei minua olisi kukaan nähnyt. Siellä annoin kyynelteni vapaasti vuotaa, keventääkseni sydäntäni.

Mutta alinomainen niiskutukseni ei antanutkaan olla minun salassa, vaan ilmoitti ihmisille, että porstuan oven takana on olento, jolla ei liene asiat—ainakaan omasta mielestään—oikeassa. Yksi ja toinen tuli minulta kyselemään, mikä minua vaivasi, ja oliko kukaan tehnyt minulle pahaa? Siinä talossa ei minulle ensinkään tehty pahaa, päinvastoin olivat he hyviä ja säälliviä ihmisiä, mutta ei sekään auttanut; kaikki eivät olleet niin. Minä en saattanut itkultani vastata kyselijöille mitään, niin oli sydämeni täysi. Viimein tuli ennen mainittu köyhä akkakin kyselemään syytä itkuuni, jolle suurella vaivalla ja änkäämällä sain sanotuksi taas ne kurjuutta sisältävät sanat: »kun pitää kerjätä». Minä en saattanut hänelle olla selvittämättä suruni syytä, hänelle, joka oli minussa surua kiihoittanut ja joka oli minusta kaikkein paras ihminen tällä kerralla. Kun hän sen kuuli, sanoi hän: »tuo poikaraukka kuolee tänne surusta ja ikävästä; lähde minun kanssani, minä vien sinun vanhempaisi tykö vielä tänä iltana».—Eivät kenenkään kuoleman-alaisen sanat liene soineet paremmalta yhdellekään murheelliselle sielulle, kuin sen köyhän akan sanat soivat minulle. »Olihan nyt toivoa päästä kotia—vanhempain luokse, joilla ei liene paljon minulle antamista eineeksi; vaan sen enempi oli heillä antaa sitä, mitä vanhemman sydän kätkee. Onhan vanhempain koti vissisti se paikka, jossa ei luulla minua 'varkaaksi', sillä he ovat minun opettaneet sitä välttämään, ja he ovat minun koetelleet, voipihan sen uskoa, että he pitävät minun

rehellisenä lapsenaan. Missä olisi maailmassa heidän vertaansa?» Nämät ajatukset lensivät nopeasti pääni ympäri, ja pian oli suru haihtunut. Lähdin siis mainitun akan kanssa kotia koti. Yhtäkaikki peloitti minua mennessäni: »Jos ei olisikaan paremmasti asiat vanhemmillani kuin lähteissäkään, niin olisi sama leikki edessä.—Mutta vähä lukua, ei nyt saa ajatuksia niin pitkälle päästää, saanhan ainakin olla yötä rakasten vanhempaini luona, ja se kannattaa».—Ilta ja koti lähenivät. Tykyttävän sydämin lähenin huonetta, jossa vanhempaini asuivat. Sieltä näkyi valkea, olivathan siis kotona. Astuin sisälle: isä oli pärevalkean ääressä, puhdetöikseen kutomassa seulanpohjaa, ansaitaksensa silläkin jotain; äitini kehräsi kylän kehruksia. Heti kun havaitsivat minun, ihastuivat he, että tulin kotiin. He sanoivat kovin murehtineensa minua, kun tiesivät kuinka vastenmielistä minusta kerjuu oli; se kuului joltakin. Äiti tuli heti riisumaan vaateriepujani ja kylmettyneitä kenkäresujani päältäni, toimitti minua lämmittelemään, ja kyseli matkani kuulumisia. Itku silmissä kerroin minä hyvät ja huonot puolet. Silloin äiti sulki minut syliinsä ja sanoi: »Jumalan avulla ja kättemme työllä toivomme voivamme yksissä elää, jos ei lihavasti, niin kumminkin laillamme. Koetetaan yhdessä elää, ettei sinun tarvitse kärsiä niin paljon pahain ihmisten sortoa ja pilkkaa. Jos emme voi yhdessä kohden elää, voimmehan ainakin kuolla».—Se tuntui joltakin. Koti olikin rikastunut sillä aikaa, kun olin kerjuulla. Siihen aikaan oli vielä kotitarpeen viinanpoltto voimassa, ja sitä koettiin polttaa uskolti, katsomatta oliko siihen varoja taikka ei, ja silloinkin, vaikka kova köyhyys rasitti maakuntaa. Vanhempani olivat saaneet eräästä talosta rankinsakoja, ja siihen joitakuuta kappoja oikeata viljaa höystöksi, ja niin olivat he leiponeet koko leipomuksen leipiä. Voi kuinka rikkaalta nyt näytti, kun oli omasta varasta koko vartaallinen leipiä; jos kohtakin rankinsakoisia, olivathan ne kumminkin aivan omia. Isä oli myös jo niin parantunut, että kykeni työhön, ja kulki eräälle talolle metsässä hakkaamassa. Isä oli metsäretkillään jolloinkin pannut ansoja moniaisiin katoksiin, ja juuri sinä iltana, kun minä kotia tulin, sattunut saamaan katoksestaan metson, joka maata pätkötti lattialla. Voi! Kenen oli parempi olla maailmassa, kuin minun silloin oli: vanhemmat olivat hyvät ja rakkaat, leipiä oli orrella ja leivän särvintä lattialla, ja niin olivat huomisen päivän surut poistetut!

Muutoin alkoi nyt onni olla myötäisempi. Sen talon isäntä, jossa olimme huonemiehinä, pudotti seuraavana päivänä pappilan rautakangen joen pohjaan, avantoa avatessaan, eikä saatu sitä ylös, vaikka puoli päivää yritettiin. Isäntä sanoi viimein minulle, tarjotessani itseäni kankea ylös-ottamaan: »Jos vaan saat sen kangen ylös, niin saat vankan sangollisen potaattia».—Se oli minulle mieluinen sana, sillä minulla oli keino muka valmiiksi mietitty kangen ylösseamiseksi. Juoksin siis noutamaan pitkän saikaran, köyden ja kivimukulan, sidoin köyden toisen pään saikaran päähän kiinni, ja kivimukulan köyteen, parin sylen päähän saikaran päästä—sillä minulla oli salainen aavistus, että kanki oli pohjassa pystyssä—työnsin joen pohjaan sen saikaran pään, johon köysi oli sidottu, ja aloin sillä kiertää avannon kohtaa. Aikani kierrettyä rupesin junnaamaan ylös, ja hei!—kanki tuli ensikerralla ylös, ja potaattisanko oli minun. Hätäkö elää: leipää, lihaa ja potaatteja!

Vanhemmillani oli eläiminä moniaita lampaita. Näiden lampaitten elatusvaroja lisätäkseen, toi isä metsästä tullessansa useinkin nuoria haapoja, ja kuori niitä iltamilla hienoiksi siepaleiksi, joita lampaat söivät ahnaasti. Kerran niitä katsellessani, johtui mieleeni ruveta pukartamaan umpipuusta jotain pienen astian tapaista. Aikomisesta työhön, ja huomenna minulla oli pikkuinen kiulu. Ei se ollut juuri sievän näköinen, vaan sinne päin se kumminkin oli. Illalla saatin näyttää isälle, että minäkin olin jotakin tehnyt. Isä katseli teostani, ja sanoi: »rupea koittamaan työtäs siistimmäksi, tee niitä enempi ja vie pappilan lapsille sitten kaupaksi».—Minä ilolla lupasin koettaa. Huomenis-päivänä toi isä metsästä raaka-aineita nuorelle tehtailijallensa, ja minä rupesin innolla työhön, jossa isä ohjaili minua. Viikon päästä oli minulla valmisna koko joukko sieviä, umpipuusta tehtyjä, pieniä astioita, jotka hyvin sopivat lasten leikkikaluiksi. Oli lauantaipäivä, ja pyhä uhkasi tulla leivätönnä perheeseen; mutta minulla oli kaupanhalua, läksin siis onneani koettelemaan pappilaan. Pappina oli silloin pitäjäässämme oikea köyhäin isä, yli koko maamme tunnettu Jonas Lagus. Menin lasten tykö ja esittelin asiaani. Lapset heti ihastuivat tuomiini kaluihin ja pyysivät vanhempiansa ostamaan niitä heille. Pastori kysyi: mitä minä tahtoisin —astioillani?—»Kun saisin vähän leipää ja kaloja, ei ole kotona ruokaa», vastasin minä.—Sen kuultuansa antoivat he minulle niin paljo leipiä, hyvän joukon silakoita ja palasen lihaa, etten saattanut niitä kantamalla viedä kotiini, vaan minun täytyi ottaa kelkka pappilasta lainaan. Päälliseksi pyysivät he että tekisin heille vielä paljon semmoisia pieniä talous-astioita ja muita leikkikaluja, sillä pastorilla oli paljo pieniä lapsia, ja että rupeaisin tuomaan heille lattiahakoja kahdesti viikossa, jonka pyynnön ilomiehellä lupasin täyttää.

Ei kukaan liene iloisemmalla mielellä koskaan rientänyt kotiaan, kuin minä nyt riensin, kun tiesin keventäväni vanhempaini surun huomisesta päivästä. Kyllähän se tuntui mielessäni, etten ollut saanut kaikkea hyvyttä ansioillani, vaan se kumminkin lohdutti mieltäni, etten ollut sitä suoraan kerjännyt. Vanhempani olivat ilosta tukehtua, kun näkivät mitä minä toin, ja kun kerroin kuinka minua pyydettiin tekemään vielä lisää astioita ja muita leikkikaluja, ja hankkimaan lattiahakoja, niin puhkesivat he kyynelsilmin kiittämään pappilan väkeä, ja minäkin sanon vielä nytkin: »Jumala heitä siunatkoon!»

Minä rupesin kohta työhön. Silloin alkoivat pappilan lapset saada pyttyjä, sankoja, kiuluja, korvoja,

kirnuja, hevosiä, lehmiä, lampaita j.n.e., niin että se ei ollut vähä, mitä yhä välistä vein pappilaan. Lattiahavoissa pidin myös pappilan pari vuotta, jotka piti talvella olla hienoista kuusen ja kesällä nuorista katajan havoista. Leikkikaluja tehdessäni vartuin aina paremmaksi käsistäni, ja rupesin tekemään isompiakin kaluja, niinkuin lusikoita, piippuja, jotka lakeerasin, rasioita, konseloita, hakasia, höylänpäitä, kuontalolapoja ym., jotka äiti kylillä vaihetteli ruokavärikkeihin ja niin sai niillä aina jotakin. Isä ja äiti tienasivat myös minkä voivat, ja niin elää kitkuteltiin, jos ei kaikesti juuri niin lihavastikaan, vaan kumminkin kerjäämättä.

Kertomuksestani olen kokonaan unhottanut, että lukemisestani vanhempani pitivät parhaan huolen. Jo aikaisin opettivat he minun kirjalle, ja vähän häpeissäni täytyy mainita, että olin viiden vuoden vanhana yhtäläinen lukija kuin nytkin. Aina muistan ensimmäisen kinkerimatkan omituisuutensa vuoksi. Kun pappi kirjoitti lukuani kirkon kirjaan, niin minä, hökäle kun olin, menin hänen olkansa ylitse katsomaan ja pyysin että hän opettaisi minut kirjoittamaan.—»No, minkätähden sinä kirjoittamaan opetteleisit?» kysyi pappi.—»Että mä papiksi pääsisin», oli vastaus.—»Minkätähden sinä papiksi tahtoisit?» oli taas kysymys.— »No, hei! kun ne hyvää syövät ja komeasti kävelevät», vastasin minä ällistymättä. Silloin valloitti nauru koko kinkeriväen.— Lukukinkereillä annettiin minulle pieniä kirjasia palkinnoksi hyvästä luvustani, josta toiset pojat minua vihasivat ja pilkkasivat, itse kun saivat toria, ja kutsuivat minua »maisteriksi».

Minä olin aina rehellinen vanhemmilleni, enkä salannut heiltä mitään, vaikka miten olisi ollut asiat, josta myös sain pilkkaa kuulla. Kerran olin unohduttanut ulkolukuni, ja pappi käski sanoa äitille terveisiä, että: »Pekka on nyt mennyt laiskain luokkaan».—Kinkereiltä tultuani kysyi äiti: »Mitä sinne nyt kinkereille kuuluu?»—»Pastori käski sanoa teille terveisiä, että Pekka on nyt mennyt laiskain luokkaan», vastasin minä.—Voi kuin toiset lapset hulluttelivat ja pilkkasivat minua, kun minä muka en osannut omaa puoltanikaan pitää,—kummako se oli heille, kun olivat itse vilpillisiä! Eipä niistä tullutkaan yhdestäkään kunnollista ihmistä.

Kun kerran olen ruvennut kertomaan niistä oppilaitoksista, joita olen saanut nauttia, niin kerron perille asti. Ylempänä mainittu pastori oli kotonansa pitänyt, joku aika takaperin, vapaehtoista koulua, jossa muun muassa oli kylän nuorukaisille opettanut kirjoitusta ja luvunlaskua. Se oli nostanut semmoisen opinhalun seurakunnan nuorukaisissa, ettei heidän joukossaan kuulunut muutakuin: »2 kertaa 2 on neljä, 7 kertaa 7 on 49», ja »pitääkö tuossa sanassa kirjoittaa kova vai pehmeä 'tee'?» j.n.e. Toistensa kirjoitusvihkoja muka tarkasteltiin sekä kauno- että oikokirjoituksen suhteen, ja toiset oikoivat toistensa vikoja, sillä koulu oli loppunut jo pari vuotta sitten. Taulu ja kirjoitusvärit oli melkein joka lapsella, ja metsäteitten varret olivat talvella kirjoitetut täpitäyteen, että ne olivat niinkuin haravoidut; oppilaat olivat niihin risun nokalla kirjoittaneet mielilauseitansa, jotka kaikki eivät tainneet olla juuri niin siveelliseltä pohjalta kotoisin. Se oli laaja koulu se; olihan siinä vapaat kirjoitus-aineet, vapaa paperi ja kynä, josta ei tarvinnut köyhemmänkään mitään maksaa, ja vielä siitäkin oli se merkillinen, että paperi tavan takaa uudistui aivan entisen veroiseksi, sopihan siihen, hevosta ajaissa, koetella. Mitäpä siitä jos hevonen kuormansa kanssa jättikin, oltiinhan nuoret ja juostiin jälkiin; sen paremmin posket punoittivat.—Semmoinen koulu se oli.—

Ennenkuin menen edemmäksi kertomuksessani, mainitsen sivumennen, mitä sellainen koulu on vaikuttanut. Aikoina vielä, joilta kertomus on, ei pidetty yhtään kalukirjoitusta, ei ainoataan huutokauppaa eikä muita kirjallisia toimia oman pitäjään suomalaisilla asukkailla, vaan ne työt toimitti kaikki toisessa pitäjäässä asuva nimismies isosta palkasta, sillä hän otti kalukirjoituksesta ja huutokaupoista sadan ja neljänkymmenen markan vaiheille, kuinka asia oli; maan kauppakirjoista 2 markkaa 40 penniä j.n.e. Nyt on jo pari vuosikymmentä oman kunnan miehet tehneet edelliset työt kolmen ja kahden kymmenen markan vaiheella, ja jälkimäiset 50 pennillä, eikä ole sitten herrasmiestä niissä toimissa nähty, sillä kirjoitusmiehiä on kunnassa kosolta. Silläkin tavoin on jo semmoisestakin koulusta ollut kymmenientuhansien markkojen voitto pitäjällemme, lukematta mitä se muutoin on kansallishenkeen vaikuttanut, vaikka melkein yleiseen vielä tahdotaan kovin peljätä »puoliherroiksi» tulemista, väittäin, ettei »talonpoika tarvitse mitään oppia», jonka mielilauseen pohjalla vastustetaan kansakouluja ja muita oppilaitoksia.—

Siinä talossa, missä vanhempani olivat huonemiehinä, oli poika, joka oli parhaita edellä mainitun koulun oppilaisista. Sille sanoi isäni eräänä iltana: »kun opetat, Junnu, tuon meidän pojan kirjoittamaan, niin minä maksan sinulle puolen riksiä».—Junnu ihastui heti niin isosta tarjouksesta ja kysyi innokkaasti: »annatteko todella?» Isäni vastasi: »heti kun poika kirjoittaa luettavaa kirjoitusta, saat sen, jonka olen luvannut». Hei kuinka ne keskustelut miellyttivät minua: »nythän saan opetella kirjoittamaan, niin kuin toisetkin pojat, ja kukatiesi saan minäkin vielä ansaita puolen riksiä kirjoituksellani!»— Se yö ei tahtonut loppua milloinkaan, niin pitkä oli se mielestäni, sillä aamullahan jo sai koettaa. Voi kuinka se tuntui hyvin käyvän laatuun!—eihän siinä ollut muuta kuin kynällä ja läkillä teki paperille koukeroita, niin—mutta oi! pitihän se tulla semmoista, että sitä saattoivat muutkin lukea, se minua huolestutti!—Kun aamu tuli, ruvettiin työhön. Ensimmäiseksi läksyksi tehtiin isot ja pienet aakkoset, ja yksikkönumerot nimisanojen kanssa, siinähan oli kylläksi. Minä tein ahneesti päivän työtä

ja illalla menin saaliini kanssa opettajani tykö, näyttämään työni hyvyyttä.—»Voi kuinka olet tehnyt rumia», sanoi opettaja. »Ja iso koo ja ärrä ovat aina tehdyt väärinpäin», lisäsi hän, »ja numeroissa ovat: kakkonen ylön-alaisiaan, viitonen ja seitsemäinen nurinpäin; koeta vasta tehdä kirjaimet kauneimpia ja kaikki oikein päin», muistutti opettaja.—»No sepä nyt on kumma», ajattelin minä, kun ei ne tulleet kelvollisia, ja niin tarkasti kun minä niitä koin tehdä!—»Toisena iltana menin taas opettajan tykö työni kanssa, ja opettaja sanoi että kirjaimet ja numerot olivat nyt kaikki oikein päin ja paljon paremmat kuin eiliset; se tuntui hyvältä. Minä kysyin nyt opettajalta: »miksi pidetään kaksi peetä ja kaksi teetä ja koota?»—»Siksi niitä kutakin pidetään kaksi, että herrat pitävät toisia ja talonpojat toisia kirjaimia», selitti opettajani toimestaan. Luultavasti teki opettajani selvityksensä semmoiseksi siitä syystä, kun ei itsekään tiennyt asiata paremmin, vaan pitäähän opettajan selvittää oppilaisensa kysymykset—kuinkas muuten! Selvitys ei tyydyttänyt minua. »Miksi herroilla pitää olla erilaiset kirjaimet kuin muilla?» kysäisin taas.—»No etkö sinä näe, että herrat ovat muutenkin erilaisia kuin muut ihmiset? Niillä on helpommat päivät, parempi ruoka, paremmat vaatteet, ja päälliseksi ovat he oppineita», selvitti taas opettajani, ja se selvitys riitti. Olinhan omin silmin nähnyt kuinka suuri väli oli esimerkiksi oman perheeni ja herrasperheitten elämän välillä, ja minua oikein hävetti kun meninkään kysymään semmoisia asioita, joiden olisi pitänyt olla itsestänsäkin selvät. Tosin vielä yritti mieleeni tulemaan semmoisia kysymyksiä kuin: »kun kerran herroilla on joitakuuta eri kirjaimia, miksi ei heillä sitten ole kaikki erilaisia?»—vaan ei nämät epäiltävät kysymykset saaneet kauvan sijaansa, sillä opettajani oli antanut selvityksen ja sitä on uskominen, kuinkas muuten!

Tätä seikkaa olen monasti ajatellut ijällisempänäkin, ja olen aina tullut siihen päätökseen, että jos opettajani olisi ollut oppineempi, niin olisin kaikesti tullut paremmaksi oikokirjoituksessa kuin olen, ja että opettajaksi pitäisi aina valita, olkoon koulun kuinka halpainen tahi ylhäinen tahansa, niin oppineita opettajia kuin suinkin mahdollista, sillä »kuinka taitaa sokea sokeata taluttaa?»

Niin, kumminkin opettelin kirjoittamaan, ja kuukauden päästä voin vanhemmilleni näyttää omakätisesti kirjoitetun nimeni paperilla, josta vanhempani suuresti ihastuivat, ja Junnu sai puolenriksiänsä. Semmoinen se oli se kouluni, jossa en juuri hääviksi tullut, mutta kumminkin olin nyt jo, en ainoastaan luku-, mutta myös kirjoitus-mieskin, ja nyt olivat lumihanki ja kirjankannet hädässä. Vanhempani eivät ymmärtäneet kieltää minua sotkemasta kirjan kansia, sillä olihan se heille iloinen asia, kun heillä oli niin oppinut poika, joka kirjoitteli kirjan kansiin. Vielä nytkin näkyy kirjain kansissa niitä sotkuja, jotka eivät suinkaan kiitä tekijäänsä.—Semmoisen kustannuksen minun isäni teki minua kouluttaissaan, mutta sen luulen olleen ainakin yhtä ison, kuin köyhän lesken »ropon» panon uhriarkkuun, sillä isäni ei suinkaan maksanut puoltariksiään siitä mitä hänellä liiaksi oli. Ja jos kohta kouluni ei ollut sen pätevämpi, ja jos en siellä sen paremmaksi tullut, niin opin kumminkin siellä jotain, jota eivät kaikki muut kansalaiseni olekaan saaneet oppia, nimittäin kirjoittamaan.

Lapsuuteni aikana oli minulla kerta vielä kova koetus, joka ei mene mielestäni niin kauvan kuin elän. Minä olin poissa vanhempaini tyköä koko talvikauden, eräässä talossa hevosta toisen jälkiin ajamassa, ansaitakseni sillä tavoin ruokani. Se talo oli niin lähellä vanhempani majapaikkaa, että kuljin heidän tykönsä yötä.—Olin silloin 12 vuotta vanha. Erään kerran oli häät ylipäässä pitäjäästä, ja sen talon tytär, jossa olin hevospoikana, oli myös häihin kutsuttu. Hänellä oli kyytimiehenä nuori aikamies, erään talon poika. Häiden loputtua kun he myöhään illalla tulivat kotia, ei kyytimiestä päästetty yötävasten pois talosta.

Minä, joka olin talon »asiapoika», päästin vieraan hevosen, panin sen talliin, syötin, juotin sen hyväksi, jos hyväksi, korjasin värkit ja reen hyvään talteen, jonka tehtyä sain iltaseni ja menin kotia hyvällä omallatunnolla, niinkuin ainakin. Aamulla aikaisin tulivat mainittu kyytimies ja talon renki vanhempani tykö, ja sanoivat että minä illalla olin varastanut kyytimiehen siloista avaimen—hänen hevosellansa oli talvisilat—ja pyysivät hyvin laupiaasti, että minä antaisin hyvällä pois silain avaimen, niin silloin ei muka seuraisi mitään pahempaa. Minä olin niinkuin ukkosen iskemä, niin hämmästyin minä tuosta äkillisestä ja kunniaa loukkaavasta syytöksestä. Tietysti minä hyvin punastelinkin, jota usein pidetään varmana syyllisyyden merkinä, mutta tällä kerralla se oli ainakin petollinen: saattaahan kunniallinen ihminen punastua paljaasta raa'asta syytöksestä, olematta silti viallinen.

Minä en voinut muuta lausua puolustuksekseni kuin: »en minä ole sitä ottanut». Mutta se ei tyydyttänyt päällekkantajaa. »Näkehän sen, koska niin punastelit ja hätäilet, että sinulla se on silain avain, ja eihän se mihin ole joutunut, sinä kun illalla korjasit hevosen värkit. Laita vaan avain kiiruusti tänne, taikka...», kuului päällekanne, niinkuin ukkosen jyrinä.—»En ikänä minä ole tavannut pojassa sitä vilppiä, sillä me olemme pienestä pitäin opettaneet häntä pitämään toisen omaa pyhänä», sanoi äitini.

»Haa, sinä puolustat varasta ja vahvistat sitä vielä sikiössäs lujemmaksi; kyllä sen vielä näet kun varsasi paalussa riippuu; parempi olisi jos ottaisit häntä niskasta kiinni ja antaisit selkään oikein oikeasta kädestä, koska ei hän muuten tunnusta, taikka jos et sinä sitä tee, niin kyllä minä sen seljän kypsytän», sanoi taas päällekkantaja.— Se loukkasi äitini kunniantuntoa. Hän meni ulos ja toi tullessaan

tyven puolen perävitasta, sieppasi minun niskasta kiinni ja löi kerran selkääni ja kysyi: »oletko sinä ottanut sen avaimen? tunnusta paikalla, taikka minä muokkaan sinun niin, ettet paikalta pääse, tunnusta heti», ja häristeli kepillänsä.—Sitä tuskaa ei arvaa kukaan muut kuin kokenut, joka minulla silloin oli: karkea, raaka, kunniaa loukkaava, syytön syytös niin rumasta rikoksesta kuin varkaus, mursi kovin sieluani ja päälliseksi oli vielä ruumiillinen kipu tarjolla. »Voi äitikulta!» sanoin minä, »enhän koskaan ennenkään ole varastanut, enkä nytkään; miten minä tunnustan itseni syyppääksi rikokseen, jota en ole tehnyt, ja kuinka annan takaisin sen, jota en ole ottanut? Vaikka hengen ottaisitte paikalla, niin en voi toisin tehdä; tässä minä olen, tehkää minulle miten tahdotte».—Äiti ei lyönyt muuta kuin sen yhden kerran. Hän nakkasi kourastansa vitsan pois ja päästi irti minun sen kuultuansa ja sanoi: »En suinkaan minä rupea lastani vaivaiseksi pieksämään tuommoisten todistusten nojalla. Minä en ole ikään varasta puoltanut, niinkuin sinä syytät; laita vaan tukevimmat todistukset syytökseesi ja sinä näet etten silloin jätä rankaisematta, ja toivon että jättäisitte meidät rauhaan, sillä jo nyt on kylläksi».—»Älkää huoliko sen kappaleet, kyllä minulla on vielä parempiakin keinoja, koska te ette oikeata tottele; minä käyn tulevana yönä Kiiskin Pekan kanssa kirkkomaassa niin saatte nähdä mitä siitä seuraa: onko sitten parempi tuoda varastettu kalu takaisin, kaikkein kivien ja puiden lyödessä, ja jäädä sitten ijäksensä kuoleskelevaiseksi?» uhkaili päällekantaja.—Äiti rupesi häntä pilkkailemaan: »käy, käy vaan, vaikka kävisit karjamaassa, oletpa, raukka, hyvin typerä, kun kehtaat tuommoisia puhua; kyllä minäkin koen olla apuna, että poika pääsee hyppyyn kun tarvis tulee», sanoi äiti.—Lapsellinen kuin olin ja vähän taika-uskoisen pelon alla, kysäisin minä: »tekeekö ne syyttömälle mitään?»—»Ei ne syyttömälle mitään tee», vastasi päällekantaja.—Se sanoma helpoitti sydäntäni, niinkuin raskas kuorma olisi pudonnut pois päältäni, ja minä sanoin iloissani pilkallisesti: »kyllä minä koen maata yötäpäivää vaate päällä, että olisin valmis lähtemään hyppyyn, kun tarvis tulee».—»Älä ylpeile, p—le», lausui päällekantaja, ja sillä hyvästijätöllä meni hän pois. Jälistäpäin kuulin että todellakin he olivat kontanneet kirkkomaassa, sillä kansa oli silloin vielä kotipitäjässäni, paremman valistuksen puutteessa, peräti taika-uskoinen, joka kuitenkin on nyt jo niin hälvennyttä, että jos jossakussa havaitaan vihjauskaan sinnepäin, niin hän joutuu kohta yleisen pilkan esineeksi. Summa vaan on koko siitä tenhokonstista, ettei ole sen koemmin näkynyt koko »konninkaisia» eikä »männinkäisiä», enkä ole tullut »kuoleskelevaiseksi», vaan kuolevaisiksi kyllä jäin sen tapauksen perästä, niin kuin siihenkin asti olin ollut.

Olen usein miehenä ollessanikin muistanut sitä asiata, ja minua on kummastuttanut, kun ihmisen kunnia ja terveyskin pannaan alttiiksi, ja niin siveyttä loukkaavaa meteliä saatetaan pitää niin vähäpätöisen kalun kuin silainavaimen tähden, ja—todistamattomasti!—Ei muuta todistuskappaletta kuin omat ennakkoluulot! Se on liika paljon!

Kun mä kerron vielä, miten ensikerran tupakkia panin suuhuni, niin on lapsuuteni aika kerrottu. Oli »Kataja Jussi» niminen aikamies, joka kulki kerjäten, se oli kova tupakkimies. Kerran se tuli siihen taloon, jossa vanhempani asuivat, ja rupesi hakkaamaan kotikasvu-tupakeita. Olin silloin 10-vuotias. Minä menin kyselemään: »mitä ne ovat?»— »Kataja-Jussi» rupesi heti hyväntahtoisesti selvittämään: »ne ovat oikein hyviä, niitä pannaan suuhun ja pidetään vaan suussa; panesta sinäkin näitä suuhun».—Se kehoitus oli niin ystävällinen ja hyväntahtoinen, että sitä heti seurasin. Nyt sattui se onnettomuus, että äiti kutsui minun tykönsä ja rupesi päättäni siivoamaan—ja minulla oli suu täynnä tupakeita. Minun piti panna polvilleni äidin viereen lattialle, pää äitin polvilla, jossa hän sitä siivosi. Minulle tuli suu täyteen kuoloa, että posket olivat kuin puhuttu rakko, enkä tohtinut sylkeä, sillä olin kuullut äitin sanovan, ettei tupakkia saa panna suuhun, enkä myös saattanut nielaista, sillä sydäntäni ellosteli. Pidettyäni suussani niin kauvan kuin suinkin mahdollista, täytyi minun viimein hoilauttaa lattialle kaikki mitä suussa oli. Äiti sen havaittuaan, luuli minun pahoin voivan ja oikaisi minun ylös. Minä seisoin siinä kuoleman kalpeana ja vapisin. Jo äiti havaitsi että minulla oli ollut tupakkia suussa, ja sanoi: »eikö tuo ryökäle ole pannut tupakkia suuhunsa, sukkelaan laita itsesi lattiata lakaisemaan, rangaistukseksi pahasta työstäsi!»—Minä koin totella, lakaisin ja vapisin; jo rupesin oksentamaan niin kuin pannun piipusta, enkä pysynyt pystyssä. Nyt kävi äitin sääliksi ja hän armahti tuota pientä rankaisulaistansa ja laittoi maata. Tauti kyllä parani, mutta se siemen, joka oli minuun kylvetty, ei parannutkaan niin pian. Kaukasiin aikoihin ei se kyllä itänyt, mutta kumminkin se iti, josta toisten enempi. Tätä olenkin sentähden vaan kertonut, kuinka pahat ja vaaralliset tavat saatetaan kavalasti istuttaa ja kylvää lapsiin, ja kuinka lasten kasvatus on tarkkaa ja peräänkatsottavaa.

Loppusumma lapsuuteni ajasta on vaan se, ettei enää tarvinnut kerjätä sen koommin, jos kohtakin kärsiä, sillä minä aloin työlläni ansaita elatukseni ja kelvata ihmisille palvelukseen.

## **NUORUUTENI AIKA**



Nuoruuteni ajalta ei ole paljon kerrottavaa, sillä se oli vaan tavallista. Yhtä ja toista lienee siinä kumminkin muistelemista.

Olin 12 vuotta vanha, kun lähdin vanhempaini tyköä vierasta palvelemaan ja itse leipääni ansaitsemaan. Ei ne voimat olleet juuri vahvat ensialussa, vaan niitä palkitsi osaksi uutteruus. En jaksanut esim. hevosta ajaissani kuormaa nostaa ylös pystyyn, kun se kaatui, vaan täytyi purkaa ja panna uudestaan, jolla tavoin pärjäsin kuormat kotia. Työ kävi jotenkin vaivaloiseksi voimain vähyden tähden, mutta kumminkin se tuntui hyvältä, kuin elämä oli niin huoletonta; ei tarvinnut koskaan peljätä: mitä nyt syödään, sillä ruoka oli pöydällä aina valmis aterian aikana. Tuntuipa siltä että olin tullut yhden luokan korkeammalle, sillä enhän enää »kerjäläispoika» ollut.

Niin kuluivat vuodet. Usein ihmiset sanoivat: »tuo poika on oikein viisas, sen pitäisi päästä kouluun». Minä ajattelin: »miksikähän ihmiset niin sanovat?» mutta tunnustaa täytyy, että semmoiset mielistelemiset kiihoittivat omarakkauttani. Kerran satuin menemään erään pajan ovelle, jossa seppä takoi kumppalinsa kanssa jotakin raudankappaletta. Heti seppä kysyi minulta: »arvaasta, Pekka, mikä tästä tulee?»—»Valinkauha», vastasin minä.—Seppä sanoi: »Enkö minä sitä sanonut, että tuo poika on viisaampi kuin ne kymmenkunta aikamiestä, jotka tästä lähtivät, eivätkä yksikään arvanneet».—Kerran eräänä pyhä-iltana oli koko puhtokunnan väki koossa erään talon tuvassa, ja kun minä menin sisälle, sanoi joku joukosta heti minulle: »sanosta, Pekka, mitä se on: maailman levyinen, lehden kevyinen?»—Se oli ollut kaikkien arvattavana, eikä kukaan ollut voinut sitä selvittää. Kun olivat nähneet minun tulevan, oli joku ruvennut väittämään, että minä sen muka arvaisin, jonka tähden heti tultuani tehtiin kysymys.—»Eihän mikään ole leveämpi ja keveämpi savua», vastasin minä vilkkaasti. Yleinen nauru ja ihmetteleminen palkitsivat vastauksen.—Minä ajattelin: »kumma kun ei nuo tuota arvanneet!» Sillä tavoin rupesin vähitellen saamaan arvoa ja tulemaan ihmiseksi, joka ei ollut itseltäni huomaamatta.

Nyt tuntui olevan asiat jotenkin hyvin: oli murheeton ruoka, ja kerjäläispojan nimi näkyi vähitellen haihtuvan, ja samassa ylönkatse vähenevän, ja kumminkin nyt alkoivat paljoa vaarallisemmat ajat, kuin ennen olivatkaan arvottomana ollessani.

Jumalaapelkääväisten vanhempaini hellä ja tarkka vaarinpito ja valvominen olivat osaksi estyneet senkautta, kun olin poissa heidän silmänsä alta, vieraan palveluksessa, ja minä olin joutunut niinkuin pisara mereen, maailman pahentavaisten hyrskyjen valtaan, jonka hedelmät pian alkoivat itää ja orastaa. Tosin vanhempani varasivat aina minua, kun näkivät, kaikesta pahasta, mutta ne varoitukset olivat harvinaisemmat, kuin sen koulun oppi, jossa nyt olin. Siihen aikaan oli elämä kovin raakaa pitäjässämme. Pääasiallisempia tehtäviä nuorisolla oli: kortinlyönti, juominen ja tappel.

Tappelu oli niin valloillaan, että kyläkunnittain tapeltiin, joissa olikin väkeä niinkuin sota-armeijoissa, ja siellä oli pienet poikasetkin joukossa oppimassa kaikkea pahaa: sadatusta, rivosanoja, juopumista j.n.e.p. »Tansseja» pidettiin joka pyhä-ilta, jossa aikaihmiset useinkin pieniä poikia tappeluttivat nappi- ja lanttipalkalla, ja niin harjoittivat näitä pieniä »rekryyttejänsä» pienestä pitäin siihen inhottavaan ja ihmisyyttä häpäisevään paheeseen. Sitä pahetta käsikädessä autti juopuminen, joka kävi hyvin laatuun, kun kotitarpeen-viinanpoltto oli yleinen, ja paloviinaa oli joka talossa ja mökissä; välttämättä sitä oltiin niin hyvät ja tarjottiin pienemmillekin, varsinkin niille, jotka olivat usutetussa tappelussa voittaneet. Mutta onneton se, joka tappelussa joko jäi tappiolle taikka pakeni; sitä pilkattiin, rääkättiin ja kiusattiin miten osattiin: »tuohan on kurja pelkuri, kunnoton raiska, josta ei tule pahaistakaan miestä».—Se oli useinkin loukkaavampi, kun kerjäläispoikaakin kunnioitettiin, jos hän vaan voitti tappelussa. Kummako sitten jos koki tapella, jos se olisi ollut vastenmielistäkin.—Kortinlyönti oli niin valloillaan, että joka poikanulikan lakkarissa oli kortit, eikä muuta tehty pyhäöinä ja pyhäpäivinä kuin juotiin, tapeltiin, taikka pelattiin kortteja!—Semmoinen se koulu oli, johon nyt jouduin.—Se ei ole kummakaan että se niin oli, sillä siihen aikaan ei ollut vielä mitään sivistyttävää maallista kirjallisuutta eikä kansallisia sanomalehtiä, ei minkäänlaisia kouluja j.n.e., eikä hengelliset kirjat ja kristillisyyksensä voineet tyydyttää nuorison kaipaavaa henkeä, täytyi hakea huvitusta jostain, ja se meni paremman ohjauksen puutteessa väärälle uralle. Ainoat kirjat siihen suuntaan lienevät olleet siihen aikaan: Jutén'in »Pila pahoista hengistä», ja »Hoberg'in äijä», jotka jokainen osasi ulkoa, mutta jotka taikamaisen ja kelvottoman sisältönsä puolesta eivät liene kansaa paljon sivistäneet. Kun näin oli asiat, ei ollut kansassa mitään kansallishenkeä, ei mitään käsitettä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, elettiin vaan melkein niin kuin luontokappaleet—semmoinen aikakausi se oli!—Tämä raakuus ei ollut minuunkaan vaikuttamatta; kortinlyöntiin taivuvin näin. Erään »seksmannin» talossa keitettiin »potaskaa» yöllä, johon kokousi poikaviikareita »valvomaan», minä muiden muassa; kirkonmiehen pojalla oli kortit, joilla ruvettiin pelaamaan; ne olivat ensimmäiset, jotka eläissäni olin nähnyt—voi kuinka ne olivat mielestäni kauniit! Niissä näin kokonaiseen ihannetaiteen!—Pyydettiin minuakin pelaamaan, johon suostuin jos kohtakin pelolla, että jos joku sattuis näkemään ja sanois vanhemmilleni—se oli omantunnon ääni, joka minua varoitti pahasta, vaan jota minä en totellut. Kortit sekoitettiin, jaettiin ja niin minäkin sain osani, jonka muassa »pata-ässän». Minun vuoroni oli ensin lyödä, ja ensimmäiseksi löin esiin ässäni, tottahan se oli halvin. Kaikki nauroivat minun yksinkertaisuuttani, mutta se oli kumminkin anteeksi annettava; minua ruvettiin uskollisesti miehissä opettamaan, ja ennenkuin yö oli lopussa, ei minulle piisannut

yksikään, ja valitettavasti siitä eteenpäin tiesin kyllä mikä ässällä on virka. Siitä ajasta eteenpäin en tehnyt yhtään muuta joutohetkinä ja pyhäpäivinä, kuin löin kortteja toisten poikain kanssa monena vuonna! Vanhemmat ihmiset eivät kyllä sitä suvainneet taloissa, vaan heitä vältettiin menemällä yöksi talvella pirtteihin, kesällä metsiin, ja syksyin lyötiin kortteja lämpimissä riihissä. Siitä kadotuksesta pelasti minun vihdoon seuraava tapaus: Minä hankin itselleni kortit ja olin mies mielestäni. Menimme siis eräänä pyhänä keväillä, erääseen kaukaiseen riihen kortille, joukon miehissä.

Kuka lienee ensikerran ilmoittanut vanhemmilleni, sillä he asuivat ulottuvissa, että siellä lyödään korttia ja poikanne paraana miehenä.

Kun me olimme parhaassa touhussa, isossa ympyrässä, riihen ovi keskellä pöytänä, jyrähti halon lyömä riihen seinään, ja samassa tuokiossa oli äitini erään emännän kanssa riihen ovella. Se oli niin kuin salahman isku kaikkiin, ja yksi hyppäsi sinne, toinen tänne. Enin osa töytäsi ovea kohden, työnsivät eukot syrjään ja niin pääsivät karkuun. Erään karkureista saivat eukot niskasta kiinni ja sanoivat: »anna sukkelaan ne kortit tänne».—Karkulainen sanoi hätäyksissensä: »ei minulla ole kortteja, Pekalla kortit ovat».—Minä en tohtinut paikalta liikkua, sillä minun oli paha omatunto ja häpeä vallanneet. Kaikkein mentyä ja minun vaan jäätyäni, rupesivat he minun kimppuuni. Äitini otti minua kauluksesta kiinni ja sanoi: »anna sukkelaan kortit tänne!»—Minä annoin empimättä. Äitini, pyhässä innossaan, sivalsi toiseen käteensä halon ja toisella vei minun käteni kiukaan laidalle, ja uhkasi lyödä käden minulta tuhannen pirstaksi. Minä en yhtään vastustanut, vaan sanoin nöyrästi: »jos luulette jaksavanne minun elättää vaivaisena, niin lyökää vaan, omannehan olen, tehkää kuin tahdotte».—Äitini ei lyönyt, vaan rupesi tahtomaan minua kanssaan lähtemään kotiinsa, jota käskyä heti tottelin ehdottomasti ja kävelin äitin jälissä häpeissäni ja lyötynä. Olin siellä sen yötä ja vanhempani olivat kovin suruissansa langenneesta lapsestansa. He puhuivat paljon minulle Jumalan pelosta ja ihmisten hävystä, ja erittäinkin äitini itki paljon lapsensa surkeata tilaa.

Vanhempani suru ja ne neuvot, joita he antoivat, taivuttivat niin mieleni, että vakaasti päätin heittää kortinlyönnin pois. Mutta sepä ei ollutkaan niin helppo asia, sillä se oli päässyt kovin jo minussa juuttumaan. Vaan kun minulle tuli kiusauksen hetket, muistin aina vanhempaini neuvot ja surut, sillä he olivat herättäneet uudestaan eloon ne siemenet, jotka he lapsuudesta saakka olivat kylväneet minun sydämeeni, ja jotka maailman rikkaruoho oli tukahuttanut, ja niin voitin minä vähitellen pahan taipumukseni.

Tappelumiestä ei kyllä minusta kelvollista tullut, vaikka koulu oli hyvä, sillä minulla oli jotenkin arka ja hellä luonto, niin että jos vain suinkin pääsin, turvasin aina pakenemiseen, josta sain monta pilkkaa ja häpeätä kärsiä. Ainoastaan silloin kuin en päässyt pakoon, täytyi itseäni puolustaa. Muistan yhden tapauksen, joka osoittaa kuinka vanhempien ihmisten yllytys on paha nuoremmille. Oli pyhäpäivä, ja eräs poikanulikka, oikein kiitetty »tappelijä», kävi minun päälleni, ja minä pakoilin minkä voin. Siihen sattui tulemaan setäni, joka sanoi: »mitä sinä annat tuon ryökäleen käydä silmillen, ota vastaan». Se oli mielestäni hyvä kehoitus, ja minä pyörähdin heti vihollistani vastaan, väänsin hänen alleni ja löylytin aikalailla. Ei siinä auttanut viholliseni sotataito, eikä mikään, sillä olihan setä minua siihen kehoittanut. Jos hän olisi ottanut kumpaakin tukasta kiinni, pölyttänyt hyvällä lailla ja päälliseksi häväissyt, niin olisi sekin tappelu jäänyt tappelematta.

Niillä ajoilla olin myös ensikerran juovuksissa. Oli useita poikaviikareita, joilla oli viinapullo. He olivat jotenkin hutikassa, ja minulle niin hyviä, että tyrkyttivät maistelemaan lasistansa. Minä kun olin tottumaton, otin aika lotkauksen, ja tulin auttamattomasti juovuksiin. Minä kun sen tunsin, konttasin tallin soimen alle piiloon. Maailma rupesi pyörimään silmissäni ja kaikki kääntymään ylön-alaisin; jo rupesi mustenemaan kaikki silmissäni, korvani rupesivat soimaan kummallisia säveliä, sydäntäni nostatti, ja minä rupesin ylön-antamaan. Sen tehtyä en jaksanut silmiäni avata, ja joka luunsolmu vapisi niinkuin kahila.

Se ei tainnut olla miksikään pahaksi, sillä siitä hetkestä tuli viina kauvaksi aikaa minulle niin vastahakoiseksi, etten silmissäni sitä kärsinyt; en kuitenkaan kehoita ketään koettamaan tuota vaarallista konstia, sillä minä olin heittää siihen henkeni.

Se oli surkeaa aikakautta se, ja sittemmin vanhemmaksi tultuani, murehdin minä usein nuorempain veljeini tilaa, kuinka he jaksanevat kärsiä kaikki sattuvat kiusaukset ja sorrot.

Niihin aikoihin rupesin oikein toden teolla opettelemaan tupakkia suussani pitämään. Sehän oli jonkunlainen miehuuden merkki muka. Se ei ollut mikään helppo asia, sillä väliin oksensin maalle maksan, vaan täytyihän yhtäkaikki koettaa, jos mieli päästä miesten lukuun.

Olin vielä silloin vähäväkinen, vaan yhtäkaikki minä pantiin yhteiseen työhön, joka oli senlaista, että kuivattiin erästä järveä, johon kaivettiin ojaa. Kelvoton kuin olin, nurisivat toiset osakkaat, kun niin kelvottomia työmiehiä pannaan yhteiseen työhön, joka teki mieleni alakuloiseksi, mutta minä koetin utteruudellani palkita voimaini vähyyttä. Lauvantai-iltana, kun ruvettiin panemaan päivätöitä kirjaan,

sanoi päällikkö: »Pekka saa täydet päivät utteruutensa tähden, mutta toiset pojat eivät saa kuin puolen päivää päivästä, ja he kielletään tulemasta vasta tänne, mutta Pekka saa tulla».—Se oli minusta mieluinen puhe kuulla, niin arvokkaan miehen, kuin päällikön, suusta. Toiset pojat kiukkuilivat ja kiroilevat takapuolella ja olivat vihaisia minulle, vaan minä olin mies mielestäni; sen paremminhan sopi opetella tupakkia pitämään. Niinkuin luvattu oli, kuljin minä koko syksyn järvi-ojan kaivossa, ja pidin mälliä poskissani. Sen huomasi päällikkö kerran ja sanoi: »Älä, hyvälapsi, totuta itseäsi tuohon turhaan tapaan, ei siitä ole mitään hyötyä ihmiselle, on hänestä: 'huvitusta, hävitystä ja vähän viivytystä'», mutta minä en totellut sitä viisasta neuvoa, ja opin vallattomaksi tupakkimieheksi. Jospa silloin tottelin sen viisaan neuvoa, olisin silloin vielä voinut luopua siitä turmeluksesta, mutta sen totuuden huomasin liian myöhään, sillä olin kohta 30 vuoden vanha, kun havaitsin että tupakki on vahingollista, ja silloin tein kaksi kovaa ja harrasta yritystä kirvoittaakseni itseni irti sen kahleista, mutta turhaan, sillä tupakinmyrky oli jo niin yhtynyt vereen, etten voinut sitä vieroittaa, vaikka toisella erällä olin kolme kuukautta tupakitta.

Himo oli sittenkin yhtä suuri ja siis väkevämpi minua.

Siinä talossa, jossa silloin olin renkinä, oli minun ikäiseni poika, joka oli ankara tupakkimies; tätä poikaa aina tekee mieleni syyttää omasta taipumuksestani tupakkiin. Hän oli muutenkin kummallinen käytöksestään, sillä minä havaitsin, että hän usein petti äitiänsä, (hänen isänsä oli kuollut) ja oli taipunut ryyppimään salaa; yhden ja toisen varjon alla keinoitteli hän niin, että hänen äitinsä antoi, »lääkityksen» nimellä, hänelle viinaa. Eräs seikka siihen suuntaan on aina mielessäni. Oli kevät-tulvan aika; talon vieritse juoksi iso luonnon oja, ja talon kohdalla oli väkevä koski, jossa oli sen talon jauhomylly. Oja oli vettä tulvillansa ja me sen rannalla. Yht'äkkiä sanoo toverini: »minä hyppään keskelle ojaa».—Minä sanoin: »hukitse nyt itses syyttä, tarpeetta».—»En minä huku», sanoi hän, »minä olen hyvä uimaan», ja ennenkuin ennätin mitään siihen vastata, hypätä loiskahutti hän keskelle kosken kuohuvia aaltoja, ettei kappaleesen aikaan näkynyt eikä kuulunut. Minä hämmästyin ensin kovin, mutta toivuin pian, sieppasin pitkän aidaksen ja juoksin sen kanssa, minkä ennätin, alapuolelle putousta. Jo rupesi siellä vilkkumaan veden pinnalla, ja minä ojensin kiiruusti aidakseni, jonka päähän hän kohta tarttui ja niin vedin hänen maalle. Ylös päästyään sanoi hän: »enpä sen-kalua uskonutkaan niin väkeväksi, ilman sinutta olisin tainnut hukkaa, mutta kyllä minä siitä palkan saan, sitävarten minä sinne hyppäsin, älä sinä vaan puhu mitään, kun kotia mennään». Ja hän värisi niin että hampaat suussa lotisivat. Kotia tullessa oli selkäsä köyryssä ja kädet köntöllänsä ja hän pani: »hui-jui-juijui kuin on kylmä!»—Hänen äitinsä tuli heti kyselemään: »voi hyvä Jumala! No missä tuo raukka nyt on itsensä kastellut noin läpimärjäksi? Aivanhan se nyt kuolee vilusta!»—Poika sanoi: »kun tuolla ojalla, myllyn ruuhesta, vesirattaan alta yritin saada puuta poijes, jonka vesi sinne oli vienyt, että olisin saanut myllyn pyörimään, niin putosin koskeen ja olin hukkaa sinne», selitti poika toimesta. »Huijui kun on vilu!» hätäili hän.

»Voi hyvä Jumala, kuinka uskalias sinä olet! Mitä sinä sinne menet! Mahdoit muiden antaa ottaa puu poijes—aivanhan se nyt paleltuu kuoliaksi! Nouda, Liisa, pian kortteli viinaa ja lämmitä se, että tuo raukka saisi lämmitystä sisällensä», hätäili hellä äiti, jonka silmät olivat surkeasti petetyt. Käsky täytettiin kohta, ja poika riisuttiin, kuopattiin lämpimään vuoteeseen ja sitten ruvettiin antamaan »lämmitystä» sisälle.

Autettavahan se nyt todellakin oli, sillä niin oli se vilustunut, mutta eiköhän tuota muutoin olisi saanut lämpenemään, kuin juuri niin paljolla viinalla, jota hän henkensä kaupalla oli lähtenyt tienaamaan? Kun muiden silmä vältyi, iski tuo vapaaehtoinen sairas minulle silmää, ja minä en tohtinut ilmoittaa asian todellista laitaa, sillä minä pelkäsin nuoren isäntäni vihoja.

Aikojen kuluttua kuoli äiti ja koko talous jäi pojan haltuun, mutta hän hävitti velattoman talonsa niin äkkiä, ettei pysynyt kolmea vuotta siinä isäntänä, vaan joutui mieron tielle.

Hänen täytyi nyt työllä elatustansa hankkia, jota hän sitten pakosta oppi tekemään, vaikka ei omassa talossaan sitä tehnyt. Hän on nyt jo kuollut vieraalle maalle, työn ansiolla ollessaan. Semmoisia ne olivat hedelmät varhaisesta oppimisesta väkeviin juomihin.

Sen jälkeen kuin vuodet kuluivat, vartuin minä voimissa ja palkkani parani vuosivuodelta. Vanhempani tulivat vanhoiksi ja kivuloisiksi, etteivät enää jaksaneet ansaita niin paljon, kuin he elääkseen tarvitsivat. Minä annoin heille joka vuosi vuosipalkastani niin paljon, ettei minulla ollut koskaan nuorenmiehen tavallisia vaatteita päälläni. Kerrankin tuli isäni, kyynelsilmissä, pyytämään että minä laittaisin hänelle jyvää, sillä hän ei kykene mitään ansaitsemaan. Voi kuinka mielelläni olisin antanut vaikka paljonkin, mutta paljoa ei minulla ollut. Minä menin heti isäntäni tykö ja pyysin, jos hän olisi hyvä ja antaisi minulle puolentynnyriä jyvää, palkkani etumaksua, johon isäntä vastasi: »mitä sinä niillä teet?»—»Annan isälle», sanoin minä ujosti. —»Miksi sinä vanhemmillen pyydät koko palkkasi? Tämä on kolmas kerta tänä vuonna, kuin heille jyvää annat. Mitä luulet niiltä saavasi?» oli taas isännän kolkko ja kylmä kysymys.—Minä vastasin, ja mieleni oli murroksissa: »Minä olen sen jo ennen

moninkertaisesti saanut; he ovat suuressa köyhyydessä minun ihmiseksi kasvattaneet ja monta unetonta yötä tähteni valvoneet.»—Isäntä näki että mieleni oli murheellinen, ja sanoi: »Älä nyt ole milläsikään, saat vaikka tynnyrin; minä vaan tahdoin koetella onko rakkautes vilpityn vanhempiasi kohtaan, ja vanhemmillesi tekemäs hyvän palkitsee sinulle Jumala moninkertaisesti; Jumala sinua siunatkoon!» Niin lausui se hyvä isäntäni, ja ne sanat eivät mene ikänä mielestäni. Voi kuinka nyt keveni sydämeni, kun taas sain auttaa vanhaa kivuloista isääni. Isäni ei voinut muuta sanoa kuin: »Jumala maksakoon».

Minä seurasin usein muita nuoria tanssipaikkoihin, joka ei ollut juuri kaikesti mieluistakaan, sen jumalattoman elämän tähden, jota siellä usein pidettiin; mutta kun ei ollut muuta parempaa, niin ikävähän yksin tahtoi tulla. Usein niissä tiloissa istuskelin yksinäni erilläni, esim. pellon pientareilla, jonka tähden kumppanini minua usein soimasivat »uneksijaksi».—Niillä ajoilla ensikerran takerruin valtiotaloudellisiin asioihin; annettiin, näet, palkinnoita hyvästi kasvatetuista varsoista. Ne herättivät minussa huomiota. Päivän selkeästi olin minä huomaavinani miten asia on: Kruunu antaa palkinnoita, se ei tee sitä ilmaiseksi, sillä tavoin se muka pettää ihmisiä, ja ottaa sitten, koska tahtoo, ne sotahevosikseen. Ei pidä kenenkään mennä siihen paulaan. Minä koin kaikin mokomin levittää tätä valtioviisauttani ihmisiin, ja jotkut lienevät sitä uskoneetkin. Kaikeksi onneksi oli vaikutus-alani niin vähäinen, ettei siitä liene suurta haittaa ollut.

Monestikin olen, mieheksi tultua, ajatellut sitäkin juttua, kuinka kauvas tietämätön, sokea omarakkaus saattaa eksyä oikeasta.

Kerran kehoitettiin minua olemaan useampia vuosia yhdessä talossa, että oppisin kaikkiin töihin.—»Kaikkiin töihin!» toistin minä pilkallisesti. »Kyllä minä nyt olen niin oppinut töihin, ettei tarvitse enää yhtään oppia», lisäsin itserakkaasti. Jäljestäpäin olen kumminkin, usein kyllä, huomannut, ett'en vielä nytkään ole kylläksi oppinut »kaikkiin töihin».

Siihen aikaan rupesi »Maanmiehen Ystävä» levittämään valoa pimeään kansaan. Se oli osattu laittaa niin hyvästi, kuin taitava lasten kasvattaja laittaa ruoan kivuloiselle ja heikolle lapsellensa. Se osasi kosketella kaikkiin paikkoihin niin hellästi, ja tunkea kaikkiin kansan alhaisimpiinkin kerroksiin, että se sai kaikki mieltymään. Kuka saatti esim. tuskaantua semmoisiin ystävällisiin puhuttelemisiin kuin: »kuules Matti, Mikko, Pekka ja Paavo!»—Se oli se sama, joka on ensimmäinen kansallishengen yleinen herättäjä maassamme, sillä, niin kuin jo sanoin, osasi se sen-aikuisen kansansa tajun mukaisella esitystavallaan herättää kansassaan lukuhalua ja uteliaisuutta ja rakkautta sanomakirjallisuutehen. Siihen aikaan oli kaksi—sanoo kaksi!—miestä pitäjäässä, jotka halulla lukivat mitä saivat. Toisella niistä oli monta vuosikertaa Becker'in toimittamia »Turun Viikkosanomia» ja samoin »Oulun Viikkosanomia». Heti Maanmiehen Ystävän ilmestyttyä, tilasivat sen molemmat miehet. He olivat havainneet, että minun tyhjä sieluni kaipasi jotain semmoista, jota ei sillä ennestään ollut. He lupasivat minun lukea rakasta Maanmiehen Ystäväänsä; se oli vasta saalis se! Oikein henkeä ahdisti loppuviikolla, kun tiesi, että pyhän-aikana saa lukea Maanmiehen Ystävän. Maanmiehen Ystävä rupesi leviämään pitäjäässä, ja toisena vuonna oli minulla osa siihen. Olinpa koko mies puolestani, kun »minullekin kulkee sanomalehdet», niin kuin selitykseni usein kuului. Siihen aikaan rupesi ilmestymään muutakin kirjallisuutta, niinkuin »Lukemisia Suomen kansalle, Savokarjalaisten oppilaisten toimittamia» ja Wareliuksen »Enon opetuksia luonnon tieteessä», y.m., jotka heti ostettiin ja innolla luettiin. Erittäinkin valaisevana pidettiin Enon opetukset; niitä ei ainoastaan luettu, vaan tutkittiin, sillä minkäänlaista luonnonkirjaa ei oltu ennen nähty. Edellä mainitut pitäjäämme lukumiehet olivat laillansa minun opettajiani, ja minä heidän oppilaansa; heitä yleensä sanottiin »viisaiksi». Usein kun en minä käsittänyt jotakin asiata, menin jommankumman tykö heistä kysymään neuvoa, ja he antoivat niin valaisevia, tarkkoja ja totuuteen perustetusta selityksiä, että minä usein häpesin, kun en ollut itsestäni käsittänyt niin selvää totuutta. He lainasivat minulle ostamansa kirjat ja ennenmainitut Turun- ja Oulun-Viikko-Sanomien vuosikerrat. Nyt oli minulla pyhä-illoin muutakin tekemistä kuin kortin lyöntiä. Minä luin ja tutkein saamiani kirjoja ja sanomalehtiä, ja niin jäivät usein tanssitkin käymättä. Usein tulivat kumppanini minua tahtomaan sinne, vaan kun minä tavallisesti hylkäsin heidän kutsumisensa, rupesivat he minua sanomaan »kirjatoukaksi».

Se aikakausi oli kansallishengen alkava aamukoitto.

Aikoja kului ja »Suometar» sekä »Mehiläinen» ilmestyivät. Me olimme niin rakastuneet Maanmiehen Ystävään, ettemme esim. Suomettaresta pitäneet sen suhteen mitään. Ensimmäisestä numerosta alkain muistan Suomettaren, vaan se oli mielestämme niin jokapäiväistä ja joutavaa. Ketä esim. hyödyttää nuot oman maan asiat ja paikkakunnalliset kuulumiset? Nehän ovat muka aivan tarpeettomia. Ja riita- ja väittelökirjoitukset, ketä ne hyödyttävät? Toisellaisia asioita Maanmiehen Ystävä juttelee, arvostelimme me, niin »viisaat» miehetkin. Vähitellen olin jo jotenkin Suomettaren perehtynyt, joka syntymästään saakka on uskollisesti minua seurannut, mutta kuitenkin olin jotenkin raskaalla mielellä, kun Maanmiehen Ystävä ilmoitti kuolemansa, vaikka selvästi jo huomasin, että se ei enää täyttänyt tarkoitustansa, eikä ollut semmoinen kuin alusta. Me emme vähääkään sitä tienneet silloin, että se oli

Snellman, joka rupesi puolikuolleita lapsiansa Maanmiehen Ystävällä niin hellästi ruokkimaan. Lapset olivat nyt vähän varttuneet ja vaurastuneet, niille tarjottiin voimakkaampaa ruokaa, ne eivät vielä jaksaneet sitä sulattaa; siinä syy, jonkatähden emme tahtoneet mieltä Suomettareen, Mehiläiseen j.n.e.

Omituinen oli se havainto eli keksintö, jonka olin keksivinäni syyksi sanomalehtien huononemiseen.

Nyt oli jo muka kaikkein paraat ja tähdellisimmät asiat kaikki kerrottu. Kun muka kaikki »maailman seitsemän ihmettä» oli kerrottu ja selville saatu, mistä niitä sitten enää otetaan? Täytyy panna mitä saa lehtien täytteeksi. Ja minua oikein peloitti se harmittava seikka, kun sanomalehtien toimituksilta loppuu paneminen! Menin ja kerroin tämän keksintöni »viisaille miehille», ja ei paljon puuttunut, etten heitä voittanut. Oli käsissämme myös Toppelius'en keräämiä runoja, jotka sitten, kun Lönnrot ne oikein täydellisesti keräsi, ovat päässeet Kalevalaan. Minä koetin niitä lukea oikein ymmärryksellä, että olisin tullut käsittämään, mikä niiden perustus olisi, mutta turhaan; niiden tarkoitus jäi kumminkin käsittämättä. Tässä käsittämättömässä asiassani kysyin usealta neuvoa. Eräs niistä selitti: »ne ovat vaan vanhoja loihtorunoja, jotka on koottu kirjaan, ja joita noidat käyttävät noituissaan». Se selitys ei tyydyttänyt minua, ja minä vastasin; »kaikkalainen kirjallisuushan tarkoittaa kansan valistusta, eikä suinkaan taikamaisuus ole mitään valistusta; siis ei ole raudan synnyt, oluen synnyt, käärmeen synnyt j.m.s. noitia varten kootut».—Tämä vastaväittelyni kumosi selittäjäni perustukset kokonaan; hän sanoi vaan: »en minä muuta heistä tiedä».—Menin vielä samassa asiassa, kun se jäi epä tietoiseksi, kysymään neuvoa eräältä raatarilta, jota yleensä pidettiin ymmärtäväisenä miehenä. Sille kun asiani esitin, sanoi hän ihmetellen: »kumma kun ei sinulle tuota ole voitu selittää; minä sen ymmärrän yhtä tarkkaan kuin viisi sormea kädessäni. Ne ovat sitävarten 'röntäytyt', että ihmiset tulisivat näkemään, kuinka kaikki on turhuutta, mitä auringon alla on». Se selitys tyydytti minua kaikkiaan vähimmän, ja koko asia jäi pimeyteen, siksikun ymmärrykseni vahvistui, ja Kalevala ilmestyi, jolloin tulin huomaamaan, että ne olivat: »Suomen kansan muinaisuus», ja sen historian pohja.

Siihen aikaan olivat myös luettavanani Runeberg'in »Hauta Perhossa» ja »Pilven veikko». Minä luin ja luin niitä, mutta en ymmärtänyt. Minä sain niin halvan käsityksen ensimmältä niistä, että ajattelin: »kaikkia sitä painetaan!»

Vuosien kuluessa selkeni ymmärrykseni, niin että ne tulivat rakkaimmiksi esineikseni, joita sitten muillekin usein olen lausunut, eikä ole sittemmin ollut mieleni murtumatta niitä lauluissani, vesihin asti.

Niinä aikoina kuoli isäni. Vanhempani asuivat sydänmaalla, sinne rakentamassa torpassaan. Kuulin kyllä jo ennen, että isäni sairastaa ja minä koin heitä auttaa minkä voin, ruokavaroilla j.n.e. Yht'äkkiä tuli minulle sana, että piti tulla katsomaan isää, jos tahdon häntä hengissä nähdä. Minä lähdin heti läpi yötä taipaleelle, jota oli puolitoista peninkulmaa, umpiteitä kahlaamaan, sillä nyt oli talvi. Ennenkuin pääsin perille, oli jo aamu. Tykyttävän sydämin astuin asuinhuonetta lähemmäksi toivon ja pelon välillä, eläisikö isäni vielä vaiko ei. Sisälle astuttuani näin heti huoneen perässä sängyssä isäni kalvistuneet kasvot. Hänen silmänsä olivat kiinni ja suunsa näytti olevan ikäänkuin hymyssä; henki oli hänet jättänyt.—Hän näytti niinkuin olisi minulle vielä sanonut: »poikani! väellä Jumalan pelossa, rehellisyydellä ja kunnialla ihmisten edessä, äläkä unhotta niitä neuvoja ja opetuksia, joita sinulle olen antanut!»—Minun valloitti silloin syvä murhe. Minä nakkausin toiseen vuoteeseen ja itkin siinä salaa melkein koko sen päivän, eikä kukaan voinut minua lohduttaa. Olihan siinä syytäkin suruuni. Siinä makasi se käsi kylmänä ja kankeana joka oli niin monta kertaa minun tähteni väsynyt, ja joka niin usein oli minua hellästi vaalinut; nyt se oli siitä lakannut, nyt se oli viime kerran—vaipunut, väsynyt. Ne hellät varoittelevat neuvot ja opetukset olivat nyt laanneet, ja minusta tuntui kuin olisin aivan turvattomaksi jäänyt tämän maailman hyrskyin, pauhuin ja viettelysten keskelle, ilman neuvolaa ja ohjaajaa. Mutta: »Ei se tule enää ei, jonka tuon kerran vei», niin oli tässäkin. Vaikka kuinka olisinkin surrut, isäni oli kuollut; muuta neuvoa ei ollut kuin ruveta hankkimaan rakasta vainajaamme maan mustiin multihin!—

Sen tapauksen tapahduttua ei elämässäni ollut mitään merkittävää siihen asti, kun menin naimisiin, josta seuraa kolmas elämäni jakso, ja niin on nuoruuteni aika loppuun kerrottu.

## **MIEHUUTENI AIKA**

Tästä alkaa elämäni todellinen aikakausi, nimittäin miehuuteni aika, ihmisen varsinainen vaikutus-aika, jonka valmistusta edellinen elämä on ollut. Paljon tietysti vaikuttaa itse kunkin miehuuden aikaan se kasvatustapa, jonka hän lapsuudessaan on saanut, sillä: »jonka nuorena oppii, sen vanhana taitaa».

Lapsuuden ja nuoruuden aika ovat ihmiselle samat, kuin kukka kasveille ennen hedelmää. Jos sitä kohtaa rajuilmat, myrskyt, hallat j.n.e., niin että kukka turmeltuu, niin hedelmästä tulee karvas, vähäkelpoinen, ja miehuuden aika on se hedelmä, jonka lapsuuden ja nuoruuden kukka on valmistanut, —ja nyt kiirehdin kertomaan omaa perheellistä miehuuteni aikaa.

Minä rakastuin erääseen pienen talon tyttöön, nimeltä Liisa, jolla oli paljon veljeksiä ja sisaruksia. Minä sain häneltä vastarakkauden, ja liitto solmittiin. Minä olin jo kauvan hänen tietämättään tarkastellut tämän tytön käytöstä ja huomannut sen aina siveäksi ja rotevaksi. Rikkautta ei hänellä ollut, sillä kotinsa oli pieni ja muita lapsia paljon; vaan se ei juohtunut kertaakaan mieleeni, että tuleva kumppanini pitäisi olla rikas, sillä eihän rikkautta ollut itsellänikään. Muistin vaan vanhaa sananlaskua: »kyllä Jumalalla on rikkautta, kun vaan meillä on rakkautta».

Kun morsiameni kotona oli niin paljo toisia lapsia, oli hän sen vuoden, jona meille yhdistys tuli, palveluksessa sisarellaan. Minä olin sinäkin vuonna—isäni silloin juuri sairasti—antanut köyhäin vanhusteni elatukseksi niin paljon, ettei vuosipalkastani enää syksyllä ollut jäljellä mitään. Kun piti kuulutusta ottaa, olin niin tyhjä, ettei minulla ollut kuulutusrahaakaan, vaan sen pani morsian omistaan! Oletteko ikänä nähneet kummallisempaa sulhasta? Vaan sulhanen minä kumminkin olin. Edellisestä selvästi näkyy, ettei meillä kummallakaan ollut tarkoitus saada rikkautta, vaan rakkautta, ja kumpaisellakaan meistä ei ole ollut syytä katua kauppaansa. Me emme naineetkaan vanhempaimme eikä muiden sukulaisten yllytyksestä, vaan omasta vapaasta valitsemisestamme ja tahdostamme. Monesti olen jäljestäpäin ajatellut sitä uhkarohkeata tekoamme: kummallakaan ei enempää kuin taivaan linnuilla, muuta kuin vaatteet päällä,—vaan onhan linnuillakin höyhenensä—ja yhtäkaikki uskallettiin lähteä tietämättömästi tulevaisuutta kohden! Niin, mutta taivaanlinnuthan ne sopivatkin hyvin esimerkiksi: eihän hekään sure huomisesta, tekevät työtä yhdessä uskollisesti, laittavat pesänsä, elättävät ja hoitavat poikansa, ja niin pitää heidän taivaallinen isänsä heistä huolen.

No, mikäpä siinä oli; kun me kerran kuulutetut olimme, vihittiin meidät myös ja niin olimme aviopari. Ei meillä ollut isot varat ensi talvelle lähtiessä; eukkoni otti palveluksesta lähtiessään 20 kappaletta jyviä ja minä tienasin, palveluksesta päästyäni, ennen vihkimistämme, kuokkimalla ja ojamalla, kanssa, niin että meillä oli viljaa kahdessa tervatynnyrin kopassa. Vaimostani oli tämä kylläksi, sillä hän oli alusta alkain karaisnut ja varustanut itsensä vastaan ottamaan, tuli mitä tuli. Kun minä rupesin murehtimaan toimeentuloamme, lohdutti vaimoni minua sanoen: »älä ole milläsikään, eipä kaikilla ole senkään vertaa, onhan meillä kummallakin raitis ruumis, tehdään työtä—kyllä me elämme».—Se oli useinkin suuri lohdutus minulle, kun elämän murhe alkoi minua rasittaa, ja kaksinkertaisella innolla ryhdyin minä aina työhön, jota ei koskaan puuttunut. Kun ei minulla ollut minkäänlaista kotia, johon olisin nuoren vaimoni vinyt, täytyi meidän mennä huonemiehiksi toisen huoneen nurkkaan. Silloin tulin huomaamaan, että huonemies on huonemies; usein sai kuulla syyttömiä soimauksia ja kovia sanoja, jotka kovasti loukkasivat minun itsekästä, omarakasta luontoani ja itsearvoni tuntoa. Kun olimme olleet vieraan huoneen nurkassa kolmisen vuotta, jolloin Jumala oli siunannut meille jo kaksi tervettä ja kaunista lasta, pojan ja tyttären, teki seuraava tapaus käänteeseen elämällemme. Talon emäntä oli sillä kerralla tehnyt kylvyn—vaikka sen vaimoni muuten tavallisesti, niinkuin huonemies ainakin teki—mutta löylyä ei tullutkaan, sauna oli huonosti lämmitetty. Isäntä suuttui siitä niin kovin, että rupesi pölkkyllä emäntäänsä lyömään, vaan minä estin sen. Siitä saivat sitten osansa torista huonemiehetkin, kun ei muka »niin paljo viitsitä, että katsottaisiin saunan perään; samanlainen lehmä on muka huonemies, kuin talon emäntäkin».—Se kyllä oli vaimolleni sanottu, vaan se koski minuunkin kovin kipeästi, ja seuraavana yönä emme nukkuneet yhtään, niin kipeästi se koski. Minä rupesin miettimään pelastusta tuosta orjallisesta tilasta, joka ei ollut juuri helppo työ. Siinä likellä oli eräs isäntä huutokaupasta huutanut laittomain maa-osan, ja sitä seurasi palanen uudistaloa, joka oli 1/24 osa veroa. Se uudistalon palanen oli sille isännälle tarpeeton. Minun mieleeni jolkahti mennä ostamaan sitä häneltä, ja kerroin keksintöni vaimolleni. Hän ihastui niin aikeistani, että kavahti heti kaulaani ja puoleksi naurain, puoleksi itkein kehoitti minua: »voi isäkulta!»—hän kutsui minua, niin kuin nytkin vielä, lasten tähden isäksi—»mene ja osta, minä teen työtä yötäpäivää, että päästäisiin omiin huoneisiin».—Se minua taas lohdutti ja rohkaisi; menin siis kaupan tekoon ja sain kuulla että myytävän uudistalon palasen hinta olisi 120 ruplaa (480 markkaa). Rahasumma, jonka maa maksoi, ei ollut iso, vaan minulla ei ollut sitäkään, piti saada lainaan. Lähdin siis rahanhakuun, ja löysinkin sitä, sain myös takuumiehet, sillä olin jo saanut luottamusta, ja niin tulin rahain kanssa maankaupan tekoon, joka kohta kirjallisesti vahvistettiin, ja nyt olin huonemiehestä yht'äkkiä muuttunut isännäksi. Mutta ei tämä uusi isännyyteni tuntunut minua suuresti lohduttavan, sillä maa oli velkana, eikä ollut huonetta hylästäkään koko talossamme. Talvi oli puolimenossa. Viime kesän ajalla olimme työllämme saaneet niin paljon ruokavaroja kokoon, että voimme ominneuvoin tulla syksyyn asti toimeen, ja lahdiksemme olimme viime syksynä ruokkineet lehmän, ja muutoinkin olimme niin paljo vaurastuneet, että toinen lehmä oli lypsämässä; se oli koko rikkaus ja elämämme alun tärkein ehto. Talo, jossa olimme huonemiehinä, oli sydänmaalla, ei aivan kaukana ostetusta talonpaikastamme, jonkatähden siitä hyvin ylettyi kulkemaan siellä työssä. Minä esittelin vaimolleni, että aivoin ruveta rakentamaan huoneita, ja lausuin sen toivon, että pääsemme ensi syksynä omiin huoneisiimme asumaan. Se oli toinen ilosanoma vaimolleni; hän ei näyttänyt epäilevän,

vaikka minä itse salaa epäilin. Hän sanoi innokkaasti: »voi kun saataisiin kolminurkkainenkaan huone ensi syksyksi valmiiksi, että päästäisiin omiin huoneisiin».—Minä lähdin huomen-aamuna hirren hakkuuseen, ja illalla makasi 50 kaunista hirttä, karsittuna ja leikattuna, maassa. Hirren hakkuu ei kestänyt kuin neljä päivää. Sitten pidimme pikku talkoot; ihmiset auttoivat meitä mielellään, ja pian olivat hirret kartanoksi aivotulla paikalla.

Nyt ei muuta kuin otin kirveen ja piilun käteeni ja läksin salvamaan. Se ei ollut helppoa työtä yksin tehdä, vaan vaimoni kävi, salvoksen korkeammalle tultua, nostamassa hirssiä päälle minun kanssani. Jokaisen puun panin omalla kädelläni kiinni siihen rakennukseen, ja Erkin päivän aikana oli minulla korskaräystinten kanssa tehty rakennus, kookkaan tuvan ja kahden kammarin kanssa, veistetty päältä ja sisältä, vesikatossa; myös oli nikkarivärkki, kattolaudat ja lattialankut, sahattuna, jossa pidin kumppania välivelkasilla. Siihen nyt täytyi jättää rakennus, kun joutui kesä ja tuli muuta hommaa. Kun talo oli niin helppo ja nuori ja siitäkin vaan vähäinen osa, niin arvattava on, ettei siinä ollut juuri isot viljelykset. Peltoa ei tullut meidän osaksemme kuin 3 pientä tilkkua; niihin piti kylvöä tehdä, mutta mitä niihin senvertaisiin peltoihin kylvettiin, perunaako vai ohraa? Meillä oli varustettuna perunan siemeniä, jotka olivat pieniä; rupesimme niitä ensin ja ensikerran panemaan omaan peltoomme. Ne näyttivät vaativan kovin paljo maata. Vaimoni sanoi: »ohranmaa menee kaikki».—Siihen sanoin: »sitähän minäkin, pannaan tiheämpään; siitä sitä saapi, johon sitä pannaan», ja me rupesimme kouralla syytämään valkeakseen niitä pieniä siemeniä maahan, ja teimme mielestämme hyvin toimillisesti. Seuraus siitä oli, että varsi kasvoi hienoa ja pitkää kuin hampua, eikä syksyllä ollut juuressa sen suurempia perunoita kuin neulannuppi. Vielä nytkin olemme usein nauraneet tuota poikamaista isännöimistämme ja suurta erhetystämme.—Kun sitten viimeistä maata kylvin ohraan, muistutti vaimoni ehtimiseen: »älä pane niin paljo siementä, että jää vähäkään syömistä». Minusta tuntui se muistutus oikealta ja ohra tuli harvaa. Siis ei kumpikaan kylvö menestynyt: peruna tuli tiheätä ja ohra harvaa.

Pelto tuli kaikki kylvöön, mihinkäs sitten ruista tehdään? oli nyt keskinäinen kysymyksemme. Vähän matkaa kartanonpaikasta oli suo, johon olisi saanut suopeltoa, sillä se oli osaksi jo kuivannut muiden lähellä olevain viljelysten tähden; mutta siinä ei ollut aitaa, vaan metsä ympärillä kumminkin. Esittelin siis eukolleni, että rupeaisimme koettamaan saada rukiin maata uudesta tekemällä. Onneksi ei tämä pieni neuvokuntani ollut milloinkaan vastahakoinen esityksiini, ja siitä seurasi, että aina olimme kohta yksimielisessä päätöksessä vaikeimmissakin asioissa. Niin kävi nytkin: otimme molemmat, minä ja eukko, kintaat ja kirveen käteemme, ja lähdimme paikalla aidasten hakkuuseen; ja pari viikkoa työskennelyämme, oli tuleva rukiinmaamme aidassa. Nyt tuli toisenkaltaiset työ-aseet käsiimme, nimittäin: kuokat ja lapiot. Eukkoni kunniaksi täytyy sivumennen mainita, ettei hän hävennyt ollenkaan miehenpuolistenkaan aseita, eikä niillä työntekoa, ja kumminkaan ei häneltä ole koskaan puuttunut vaimollisen luonteen siveellisiä ja helliä puolia perheen äitinä ja puolisona, ei ruumiinrakennuksensa eikä mielenlaatunsakaan puolesta.—Rupesimme siis kuokkimaan, yhdestäneuvoin uutta peltoa rukiin maaksi, ja sitten kun olimme saaneet kuokituksi, niin paljon kuin aikeemme oli, tuli ojaaminen eteemme, ja ennenkuin niityn-aika tuli, oli meillä parin tynnyrin ala valmiina, siementä odottamassa. Kun ojitimme tätä uuttamaatamme, tulimme lyhyen keskustelun perästä siihen yksimieliseen päätökseen, että koska yhdellä puolen peltoamme on jotenkin jyrkkä kangas, niin ei sille puolen muka tarvita tehdä kuin pienet ojat. Päätetty ja tehty. Kankaan puolelle emme tehneet kuin hyvin pienet ojat, lapiopistoa leveät ja syvät. Mitäpäs muuta: pelto pantiin rukiiseen, joka orasti hyvin, sillä kylvö tehtiin oikeaan aikaan. Vuoden päästä oli sato näössä. Se puoli uutta peltoamme, jolla oli kunnolliset ojat, kasvoi maantäyden viljaa, mutta toinen puoli, johon, vaivoja säästäissä ja kankaan turviin, tehtiin pienet ojat, ei kasvanut puoltakaan mitä se olisi saattanut kasvaa. Taas meidän täytyi hävetä tyhmyyttämme, mutta se oli kumminkin meille terveellinen koulu. Me rupesimme ojittamaan maatamme nyt jokapaikassa paremmin kuin paikkakunnassa oli tavallista, ja kankaita taikka mäkiä varten sitäkin paremmin, ettei kankailta laskeuvat vedet pääsisi valumaan pelloille ja turmelemaan niitä. Seuraukset olivat silmiin astuvat: pelto rupesi kasvamaan jokapaikasta täyttä laihoa.

Tämä ei ollut naapureilta huomaamatta, ja me saimme sentähden kuulla mitä kummimpia puheita. Kerrankin kun olimme paitahisillamme kaivamassa ojaa, tuli eräs naapuri tykömme ja katseli ääneti työtämme. Tuota kovin tehtyään sanoi hän viimein: »mahtuishan tuo yhden vuoden vesi pienempiinkin ojiin».—Tuli niin ikään toinen naapuri ja katseli työtämme, jota tehdessään itsekseen myrähteli. Minä tuon huomattuani rupesin tekemään puhetta ja sanoin: »mitä naapuri nyt miettii, kuuluupa niin kuin olisitte tyytymätön?»—»Niin, minä mietin tässä», sanoi hän, »että poudittunut siinä on ennenkin, mutta nyt siinä vasta poudittuu, kun siihen tuommoiset vallit kaivetaan».—Minä jouduin tuosta jotenkin hämille, sillä mainittu naapuri oli jotenkin hyvä puheenlahjastaan, enkä ensimmältä tiennyt mitä vastata; viimein kuitenkin selkenin ja kysyin äkkiä naapuriltani: »no eikö tässä paikassa sitten maahan asti sadakaan?»—»Kyllä tässä niinkuin muuallakin sataa maahan asti», vastasi naapurini.—»No sitten ei mene ojitus hukkaan», vastasin minä, ja puhe loppui siihen.—Joku taas sanoi: »hullua miestä kun luopi ojista niin paljo raakaa maata pelloille, mitähän se luulee niiden kasvavan?»—joku taas: »missähän luulee nurmikoita niittävänsä, kun kaikki pyörtänönsä ojiksi panee ja muutoin repii ne poijes?» Ja monta muuta semmoista puhetta sain kuulla, jotka eivät yhtään olleet mielipiteitteni kanssa

yhtäpitävät. Tulipa sitten semmoinen talvi että rukiin laihot mätänivät kaikkialla, mutta meidän ei; muut eivät seuraavana vuonna saaneet rukiita kuin nimeksi, mutta meidän ruis antoi täyden tulon. Satuimmepa myllylle yht'aikaa naapureini kanssa, ja siellä tuli puheeksi vuodentulokset, jota he kovin nurkuivat, semminkin rukiin puolesta. Minä sanoin mitä meidän riihestä saadaan. Silloin joku naapureistani sanoi: »mikä niitä teidän peltoja niin kasvattaa?»—Minä vastasin: »minä olen koonnut nyt niitä menneenkeväisiä ojasavia ja muuta pelloille luotua raakaa maata säkkehini». Pian havaitsivat muutkin missä vika oli ja rupesivat maitaan paremmasti ojittamaan.

Nyt olen mennyt kertomuksessani liikapaljo edelle, jonkatähden täytyy palata takaisin.

Kun olimme saaneet kylvöt tehdyksi, rukiinmaan siementä vaille, heinän tehdyksi ja elokipeneet korjatuksi, rupesimme taas uudella innolla laittamaan huonettamme asuttaville. Tiilet olivat jo keväillä tehdyt, ja nyt rupesin lattiaita ja kattoja panemaan, ja nikkari oli jo tienattuna, joka rupesi ovia ja akkunoita nikkaroimaan. Kun olimme saaneet kivijalat ja multapenkit, ja toisiin huoneisiin välilattiat valmiiksi, ruvettiin muuraamaan. Minä muistan erään illan, kun eukkoineni seisoin, kumpikin väsyneenä ja uupuneena päivän työstä ja ponnistuksesta, oman huoneemme sisupuolella, jossa nyt jo oli ulkona raivaavan myrskyn ja sateen suojaa. Voi kuinka se tuntui hyvältä, kun oli toivossa saada oma huone, jossa sai elää ja olla, kenenkään nurisematta, aivan oman mielensä jälkeen. Siinä seisoi kauvan aikaa seinän nojalla, ja sydämessämme tuntui semmoinen onni, etten luule sen isompaa onnellisuutta olleen yhdelläkään kuoleman-alaisella.— »Milloinkahan luulet pääsevämme tänne asumaan?» kysyi eukkoni.—»Viikon päästä», arvelin minä, ja viikon päästä sinne tultiinkin asumaan, vaikka en ennättänyt saada lattiaakaan aivan valmiiksi. Voi kuinka nyt tuntui hyvältä, kun pääsi omiin huoneisiin, jotka olivat niin iloiset ja puhtaat, ja iloinen valkea palaa lekotteli takassa ja lämmitti ja valaisi niin lempeästi ja otti vastaan niin lämpimästi nuot kodittomat. Sitä lumoavaa vaikutusta ei ollut eukkoni voimakas vastustamaan. Hän nakkausi likelleni, kiersi molemmat kätensä kaulaani ja siinä tovin vaitioltuansa, virkahti viimein: »mies olet sinä». Me ymmärsimme hyvin toisemme; olisinpa luullut siinä kohtauksessa olleen kuvamaalarilla ainetta.—Samassa tuokiossa rupesi takan luona olevassa korissa vaatekääry liikkumaan ja samassa myös kuulumaan sieltä pientä kireätä ääntä; se myös oli vastatullut muuttolainen, nuorin lapsemme, joka ei vielä voinut iloita eikä surra, ja joka tämän maailman vaivoista huolimatta vaan vaati tarpeitansa. Äitinsä ryöpsähti heti auttamaan pienokaista, antoi sille luonnollista ruokaansa. Tuskin se oli tehty, niin ne pari lehmää, jotka meillä silloin olivat, rupesivat ammuta mylvimään navetassa, osaksi oudostuen uutta asemaansa, osaksi anoen iltastansa. Eukko pisti pienokaisen minun syliini ja riensi itse navettaan, ja niin tuli ehtimiseen uusia muistutuksia velvollisuusistamme, ja siihen jäi meiltä sillä kerralla se tunteikas haaveksiminen, johon olimme vaipuneet.—Siihen me sitten kodistuimme; joka paikka oli meille rakas, sillä olihan se nyt omaa, jota sai mielensä mukaan hallita: siinähän saimme mieleemme mukaan koetella perustaa talouttamme ja perheellistä onneamme. Jos joskus erehdyimmekin toimissamme ja töissämme, niin ei meitä kukaan siitä syyttänyt, me vaan saimme itse syyttää itseämme ja olla omat päällekkantajamme. Eikös vapaalla ihmisellä ole helppo oikeus? Ja, jos me joskus erehdyimmekin, niin emme erehtyneet toistakertaa erehtyäksemme, vaan jokainen erehdys oli meille uusi koulu vastaisia erehdyksiä välttämään sekä töissämme että elämässämme.

Taaskin olen mennyt kertomuksessani edelle, sillä olisi pitänyt puhumaani vähän ensimmäisistä ajoista perheellisessä elämässäni.—Minä olen luonnostani hyvin pikainen ja tuittupäinen ja närkäs pahenemaan, siihen sitten vielä olin tottumaton perheelliseen elämään. Minä olisin vielä mielelläni pitänyt perheettömän miehen tapoja: kulkenut tanssipaikeissa, viipynyt myöhään illalla kylässä j.n.e., joista tavattomuuksista vaimoni minua usein siveästi muistutti. Minä koettelin puhumalla saada puoleni oikeaksi, mutta kun minulla ei ollut siihen perustusta, niin jäin usein tappiolle, ja niin minun väärä käsitykseni perhe-elämästä vähitellen haihtui, ja paremmat ajatukset saivat vallan, josta minun tulee kiittää vaimoni siveätä ja pontevaa luonnonlaatua. Rajun luontoni oppi vaimoni hallitsemaan siten, ettei vastustanut minua yhtään, silloin kun näki että minun kävi tuskakseni, vaan nauroi ja katsoi niin lempeästi silmiini ja näpisteli niin kauvan, että minulta tavallisesti purskahti nauru, sillä rajua luontoani palkitsee jotenkin se, että lepyä pian. Kun näin olimme tulleet toisemme tuntumaan, niin ei ole ollut vaikea elää, vaan olemme vielä ilolla ristiämme kantaneet, eikä se ole ollut vaikeata, kun olemme kokeneet myös samalla toinen toisemme kuormaa kantaa.

Siinä sitten koimme tehdä työtämme minkä voimme, ja vuosi vuodelta Jumala siunasi työmme. Tosin tuli monta kovaa koetusta elämän merellä: ensimmäinen hevosemme, jonka vähillä varoillamme ostimme, kuoli ensi kesänä, tulipa vielä useita kovia katovuosia, jotka veivät kaiken toivomme, mutta me emme heittäneet toivoamme, emmekä luottaneet keneenkään muuhun kuin Jumalaan ja itsehemme, ja niihin emme turhaan luottaneet, sillä emme koskaan lälipääsemättömään hätään joutuneet. Jos joskus suurempi hätä tulikin päälle, teimme työtä sitä ahkerammin ja olimme sitä säästävämät.

Jumala siunasi meitä niin, että tulimme aina useamman lapsen isäksi ja äitiksi; niitä nykyään on meillä viisi poikaa ja neljä tytärtä. Mutta paljolta ne eivät ole koskaan meidän mielestämme tuntuneet, vaikka monikin ajattelematon on niitä paljostunut. Tyttäriäkin oli viisi, vaan yksi niistä kuoli, ja silloin



tuntui kuin osa ruumistani olisi kätkeyty maanpoveen; se asia oli mielestä menemätön. Lapsemme eivät ole olleet vahvaluontoisia, vaan heikkoja, niin että niitä on ollut tarkasti hoitaminen, jos mieli oli tulla niistä eläjää. Heti ensimmäisen lapsen syntymisessä pidin minä huolen, etteivät taitamattomat lastenmuorit saaneet pikkuselle tyrkyttää luonnotonta ruokaa, niikuin: kauvan imettyä rintaa, lehmän maitoa, nisutuuttia j.n.e. Minä laitoin lapsen äitinsä rintaan, heti kun se oli pesty, saamaan sieltä luonnollisen ja terveellisen ravintonsa, jos kohtakin ensimmäältä niukemmalta, ja niin pakotin luonnon itsensä vaikuttamaan ja pitämään Luojan määräämän järjestyksen, enkä päästänyt muorein turhia ennakkoluuloja valtaan, että he muka ovat Jumalaa viisaammat ja paremmin tietävät kuin hän, mitä pienelle lapselle ruoaksi pitää antaa. Tosin sain monta kovaa kopua kokea, sillä muorit pitivät minun suorana pakanana, jopa murhaajanakin, kun muka tapan lapseni nälkään. He tekivät sitä laupeuden työtään niin suurella painolla, että monissa miehin ruvettiin kohtikulkkua itkeä lojottamaan minun jumalattomuuttani, mutta mikään ei auttanut, muorein piti antaa perään. Minä olin heidän kanssansa niin monesti pahemmassa kuin pulassa, että tämä heidän kohtansa tulee vielä nytkin vähän kärtysesesti kirjoitetuksi, vaikka kaiketi sen nytkin tiedän niinkuin silloin, etteivät he sitä muusta kuin hyvydestä tehneet, koska eivät ymmärtäneet paremmasti; mutta kauhean itsepintaisia he kumminki olivat. Kyllä minä muoreilta aina puoleni pidin, vaan asian kanssa yhteydessä oli hellempiki puoli; he näet saivat vaimonikin ensimmäältä siihen luuloon, että minä teen siinä hirmuisen väärin, kun en salli antaa lapselle ruokaa, ja niin heikolla kohdalla oleva hellä äitin sydän oli vaikea voittaa; siinä tarvittiin malttia ja ymmärrystä. Kaikki semmoisissa tapauksissa seuraavat vaivat, ne luettiin miehissä minun viakseni, kun minä muka pakotin lapsen imemään rintaa, jossa ei mitään ollut. Siitä seurasi jälkipoltot ja senkin seitsemät vammat ja vastukset, ja niin kielevät ja sanarikkaat kuin vaimonpuolet tavallisesti ovat, tahtoi heiltä kumminkin loppua sanat minua syyttäisissä ja parjatessa.

Kun minä hyvin hellästi ja järjellisesti selitin vaimolleni asian, taipui hän kuitenkin ehdottomasti minun tuumiini, eikä sitten ollut muoreilla mitään sanomista. En minä olisi millänikään, jos he olisivat sen vaan tehneet yhden kerran; se oli sama tinki edessä joka kerta; mutta kun minä kerran sain vaimoni puolelleni ja kun lapset rupesivat järkeään elämään; niin muorit eivät sitten enää päässeet pitkälle. Kerran sairastui vaimoni kuumaantautiin lapsivuoteessa, ja niin muutaman vuorokauden vanha lapsi jäi meidän hoidettavaksemme. Minä määräsin heti, ettei lapselle saa antaa siltään lehmänmaitoa, vaan pitää panna vettä puoleksi sekaan, kiehauttaa vähän ja panna sokeria mausteeksi, mutta siitäkös silloin melu nousi. Eivät he ole sitä muka ennen kuulleet, että ihminen opetettaisiin vedellä elämään; eihän tuo viaton lapsi ole pahaa tehnyt, että tuolle ruvettaisiin pahantekijäin rangaistusruokia syöttämään ja vielä ilman leivättä; joitakin hengen-ottokonsteja sitä muka mietitään j.n.e. Mutta mikään ei auttanut, käsky piti täyttää, ja poika elää tänäkin päivänä terveenä ja virkkuna ja on kohta mieheksi saapa.

Kun Jumala oli kerran siunannut meille useampia lapsia, alkoi niiden kasvatusta sekä ruumiillisella että henkisellä alalla. Kun lapsemme ovat olleet kaikki heikkoja luonnostansa, on niiden terveyttä pitänyt hoitaa hyvin huolellisesti, jos niistä mieli oli saada eläjiä ja terveitä ihmisiä. Kirjain avulla: »Kristillinen ja terveellinen lasten kasvatusta», »Talonpojan kotilääkäri» ja »Minkätähden lapsia kuolee niin paljon ensimmäisellä ikävuodellaan», hankittiin niin paljon tietoja kuin suinkin oli mahdollista lasten terveysopilliseen kasvatukseen, joiden johdosta koettiin huolellisesti hoitaa pienokaisten elimellisiä vaatimuksia. Kussa ne neuvot ja oma ymmärryksemme puuttuivat, haettiin aina silloin lääkärin apua, eikä koskaan säästetty vaivoja eikä varoja, vaan kiinteästi pyrittiin tarkoituksen perille. Senlaatusista tapauksista kerron yhden: kolmen vuoden vanhan poikamme silmät tulivat kovin kipeiksi. Selvästi huomasimme että tauti oli vaarallinen ja uhkasi tehdä lapsestamme sokean. Vaivoistamme huolimatta läksimme heti lääkärin tykö; lääkäri tutki lapsen silmät ja määräsi lääkkeitä sekä hoidon. Me koetimme tarkoin seurata annettuja neuvoja ja viljellä määrättyjä lääkkeitä, mutta tauti ei helpoittanut, silmät tulivat vaan päiväpäivältä pahemmaksi. Kun näimme, ettei se auttanut, teimme toisen samallaisen reissun, mutta yhtä huonolla onnella. Silmät pahenivat vaan niin kovin, ettei enää tiennyt, oliko niissä silmiä ollenkaan vai ei. Vaikka asiat olivat näin huonolla kannalla, ja vaikka niin paljon oli jo koettu asian auttamiseksi, emme kumminkaan vaipuneet epätoivoon, vaan rupesimme keskenämme keskustelemaan mitä nyt olisi tehtävä. Vaimoni sanoi: »Mitä me nyt teemme tuon pojan kanssa? Silmin nähtävä on, että hänestä tulee sokea».—Minä sanoin: »koetetaan vielä kerta».— »Mitä?» kysyi vaimoni.—»Lääkärin apua», oli vastaukseni.—»Olemme jo kahdesti koettaneet sitäkin, vaan eihän se ole mitään auttanut», intti vaimoni.—»Ei sillä ole sanottu ettemme vielä saisi kolmatta kertaa koettaa, ja emme suinkaan muualtakaan saa apua, jos ei lääkäriltä; entiset reissut ovat hyvinkin saattaneet tapahtua niin, ettei lääkärit ole käsittäneet taudin oikeata luontoa ja niin ovat erehtyneet; ihmisiähän hekin ovat; kuka tohtii taata, etteivät he nyt onnistu?»— Keskustelu loppui; minä olin voittanut ja huomenna lähdettiin yhdessä viemään poikaa lääkärin tykö. Tällä kerralla menimme toisen lääkärin puheille. Sen tykö päästyämme, otti lääkäri lapsen sylhinsä, narraili niinkauvan, että sai lapsen silmää väännetyksi auki ja sen tehtyänsä kohta sanoi: »kyllä nämä paranevat, mutta niistä pitää nähdä vaivaa». Lääkärin sanat vaikuttivat minuun niin, että heti pyörähdin tampuuriin, salatakseni kyyneliäni, jotka ilosta tulvailivat silmistäni. Voi hyvä Jumala! Lapsestani ei siis tulekaan sokea? Lääkärihän sanoi niin, tottahan se tunsu taudin, koska niin sanoi; eipä muut lääkärit ole sitä niin vissiin sanoneet, tottapa ne paranevat, ajattelin minä.—Lääkäri määräsi lääkkeitä, ja kolmen viikon perästä pojan silmät olivat aivan terveet. Kun joku

kipu eli sairaus perheessä ilmestyi, siinäkö oli tuhannenkin neuvojaa ja ohjaajaa, jotka enimmästi olivat sitä laatua, että ne viittoivat noitain tykö. Mikä piti sen peräti kauheana asiana, kun ei menty sen ja sen tykö, pesettämään sillä ja sillä, se ja se muka hänelle avun sai, vaikka hänkin muka oli hakenut lääkärin apua, josta kumminkaan ei ole, hänen mielestään ollut mitään hyötyä. Olihan muka kovin jumalatonta heittää lastensa terveys noin vaaralliselle kannalle ja luottaa tohtoreihin, joilla ei ole muuta kuin »herrain uskoa». Semmoiset saarnat, saarnattuna meidän korvillemme, menivät kuin tuhka tuuleen, ja silloin oli meillä aina tilaisuus riisua kansalaisistamme pois heidän taikauskoaan.

Kun näin koimme voimamme jännittää lastemme terveyshoinnollisissa asioissa, onnistui toimmemme Jumalan avulla niin, että kymmenestä lapsestamme yksi vaan on kuollut, kaikki muut elävät terveinä tänäkin päivänä ympärillämme.

Pitäis nyt vähän puhua lastemme henkisestäkin kasvatuksesta. Se on tietty, etteivät minkään perheen lapset ole kasvamassa kaikki yhtä rintaa, vaan yksi syntyy yhdellä, toinen toisella kerralla, ja niin on heistä yksi vanhempi, toinen nuorempi, yksi isompi, toinen pienempi, ja tämä luonnon järjestys on vanhemmille suureksi avuksi lasten kasvatuksessa. Me opetimme ensin vanhimmat lapset tarkoin lukemaan ja luettunsa ymmärtämään, se oli pää-asia. Kun vanhimmat lapset kerran olivat kunnollisiksi lukijoiksi opetetut, rupesivat he koulumestareiksi nuoremmille, ja niin ei meillä ollut muuta vaivaa jäljellä, kuin pidimme vaan hyvän järjestyksen.

Samoin he myös hoitivat toinen toistansa ja jokaiselle vanhimmalle lapselle oli jaettu joku pieni veli tahi sisko, jota heidän piti erityisesti hoitaa, ruokkia, vaatetta, puettaa, riisua, vieressään makuuttaa j.n.e.; ja sillä tavoin meidän vaivamme tasaantui niin vähiin, ettemme huomanneet lapsia kasvattavammeakaan. Jo aikaisin vanhimmille lapsillemme koimme vointiamme myöten mieleen teroittaa niitä totuuksia, joita itse olimme käsittäneet Jumalan sanasta ja muista hyödyllisistä maallisistakin kirjoista. Aikaisin jo opetin minä heille, että heillä on isänmaa, jota heidän tulee rakastaa, ja jota kohtaan joka ihmisellä on velvollisuuksia, ja että jos ihmisellä ei olisi velvollisuuksia, ei hänellä myöskään olisi oikeuksia. Joka kerta kun meille tuli uusi palkollinen, oli se ensimmäisenä ehtona, etteivät he saa lasten kuullen puhua rivoja, sopimattomia sanoja eikä lausua tavattomia puheita. Kummitusjuttuja emme kärsineet kenenkään kertovan lasten kuullen, vaikka ei se ole tahtonut onnistua; sillä ne tekivät sitä salaa, kun julkisesti eivät tohtineet, ja niin kylvivät rikkaruohoja lasten sydämiin, mutta paljon me kumminkin voitimme tarkoituksillamme.—Me koimme aina katsoa, ettei lasten välillä olisi päässyt valtaan eripuraisuus eikä ylönkatse toisiaan kohtaan, vaan että he oppisivat toisiansa rakastamaan veljinänsä ja sisarinansa. Jos heille joskus tuli riitoja ja rettelöitä keskenänsä, emme koskaan päästäneet heitä siihen mieleen, että kantelemisellaan olisivat voittaneet mitään toisten edellä, vaan semmoisen tapahtuessa asia otettiin aina todellisen tutkinnon alle, ja kun rikksellinen saatiin ilmi, se nuhdeltiin tai rangaistiin asian haaroja myöden, ja tapahtuipa niinkin, että kielettelijä itse joutui rangaistuksen alaiseksi. Senlaisesta menettelystä oppivat he pian, etteivät toistensa päälle mielellään valehdelleet, vaan pitivät toisiansa tasa-arvossa oman itsensä kanssa.

Jos meidän joskus piti rangaista lapsiamme, niin se tapahtui molempain yhteisestä tahdosta, eikä toisen kiukustuneesta mielihohteesta, sillä asia tutkittiin ensin molemmin puolin; siitä seurasi ettei kumpainkaan tullut lapsen puolesta terjumaan, eikä pientä rikksellista puolustamaan ja paaduttamaan, jonka pahan tavan olen useissa perheissä nähnyt.

Meillä ei ollut myös sitä tapaa, jonka olen useissa perheissä nähnyt vallitsevan, että lasten pienten rikosten annetaan mennä ilman muistutuksista ja nuhteita, vieläpä niillä usein nauretaankin, ja hyvittelään lasta, kun tuo on niin »näsäviisas». Vaan sitten kun rikokset paisuvat siihen määrään asti, että tuottavat vanhemmille nähtävää vahinkoa, silloin kiukustuvat he ja lyödä kapsivat lastansa millä käteen sattuu, jonkalaisen tavan seuraukset usein ovat lapselle: vaivainen ruumis ja paatunut sielu.—Me emme antaneet lapsissamme mennä pienintäkään rikosta muistuttamatta ja nuhtelematta, jota teimmekin niin kauvas ja pitkälle, kuin se näytti ulottuvan. Mutta lapsi tottuu viimein siihenkin, kuin näkee, ettei siitä sen parempaa tule, ja rupeaa ylönkatsomaan kaikki vanhempiensa hyvät neuvot ja varoitukset. Silloin täytyi tarttua vitsaan, joka aina tuli minun osakseni, sillä vaimoni on helläluontoinen ja kyntti aina silloin huoneesta ulos, vaikka asia tapahtui molempain tuomion kautta. Kumminkaan ei tätä ole tarvinnut alituisesti tehdä, sillä ei ole tarvinnut kuin yksi kerta kutakin vitsoilla kurittaa; sen perästä ovat he sanaa totelleet.

Pienestä pitäin opetimme lapsiamme siihen, että he kaikissa tytyivät omaan asiaansa, eivätkä pyrkisi hallitsemaan ja valloittamaan toistensa kaluja; sillä pahana esimerkkinä olen usein havainnut jonkun perheen lapsista olevan niin itsevaltiasta laatua, että tohteis ryöstää puoleensa toisten lasten omaisuuden, ja usein koettaa puolustukseksensa huutaa, kirkua, purra, kynsiä j.n.e. Silloin olen aina tavallisesti nähnyt äitin hyppäävän väliin ja lausuvan: »Mikko, Mikko! etkö anna hevostasi Matille; vai sinä pahankurinen kiusaat Mattia!» Semmoinen oikeuden pito oli mielestäni väärää, sillä Matti olisi ollut paremmin rangaistava tahi nuhdeltava kuin Mikko, joka vaan koki suojella omaansa, sitävastaan kuin toinen koki sitä väkivallalla anastaa. Siitä seuraa pian se pahe, että lapsi ei totu ollenkaan

totuuden tuntoon eikä opi pitämään toisen omaa pyhänä, eikä välittämään siitä mitään, jos sen väkivallallakin anastaa.

Kaiken hartautemme panimme siihen, ettemme lastemme kuullen puhuneet mitään sopimattomia, ja koetimme muitakin siitä estää, niinkuin jo edellä mainitsin. Samoin elämässä kuin opissakin koimme olla heille esikuvana; sillä jos vanhimmat eivät itse elämässään seuraa sitä, mitä he ovat lapsillensa opettaneet, niin heidän siemenensä ovat kylvetyt kalliolle, jossa ne eivät idä eivätkä orasta.—Me olemme kokemuksesta sen havainneet, että lapsi pitää vanhempansa parhaimpina ja luotettavaisimpina ihmisinä maan päällä, ja luottaa ehdottomasti heihin. Siitä seuraa itsestensä, että lapsi pitää vanhempainsa väärätkin teot oikeina, ajatellen: niinpä isä ja äitikin tekevät, jotka ovat parhaita ihmisiä, tottapa se on oikeen. Sentähden on se peräti tähdellinen asia, että vanhemmat tarkoin valvovat elämänsä, etteivät he joutuisivat turmelemaan niitä pieniä oraita, jotka heidän haltuunsa ovat uskotut.

Ei meillä ole ollut tilaisuutta mitään korkeampaa hengen kehitystä tarjota lapsillemme, sillä suomalaiset koululaitokset ovat kaukana paikkakunnastamme, vaikka kipeästi olemme sen tarpeen useasti tunteneet. Ei myös ole kansakouluakaan kunnassamme, jonka tähden on lapsiamme täytynyt hankkia vierasten kuntain kansakouluihin 7-10 peninkulman päähän.

Kirjastoni ja sanomalehdistöni ovat heillä aina avoinna, ja usein he kokouvat ympärilleni, jolloin heille aina puhelen tapausten merkityksistä. Kun he lukevat jonkun kappaleen, tulee tavallisesti aina kysymys, mitä kappale sisälsi, ja sen olen havainnut, että se on lisännyt paljo heidän käsitysvoimaansa.

Siihen tapaan olemme kokeneet järjestää lastemme kasvatusta, eikä meillä ole yhtään syytä nurkua, että olemme saaneet kiittämättömiä lapsia.

Monen olen kuullut pitävän sitä erinomaisena Jumalan rangaistuksena, kun heillä on lapsia, mutta me emme ole käsittäneet asiata siltä kannalta, me olemme pitäneet sitä erinomaisena Jumalan lahjana ja siunauksena, että hän on meille lapsia uskonut. Monikin, joka ei tarkoin tunne meidän perheellistä tilaamme, kun on kysynyt lastemme lukua ja on saanut tietää sen, on kovin kauhistunut niiden paljoutta. Muistan yhden senlaatuiseen tapauksen. Eräs semmoisen kysyjä, rupesi huutaa hoilottamaan: »voivoi! mitäpä on, kylläpä niitä on!» ja tuli samassa niin rauhattomaksi, kuin olisi saanut käärmeen piston. Minun kävi nokalleni, ja sanoin paljostujalle: »minä olen kauvan elänyt lasteni keskellä, enkä ole koskaan huomannut mikä niistä olisi huonoin ja hävitettävä, vaan koska sinä näytät olevan niin mestari tietämään että niitä on liikapaljo, niin mahtanet senkin tietää mitkä niistä pitäisi hukata; lähdetään yhdessä meille, tee sielä vaalisi ja työsi». Se toki auttoi. Heti tunnusti hän, että oli kelvoton sitä valikoimista toimittamaan.—»Etpähän ole kelvoton sekaumaan Luojan töihin», sanoin minä ja siihen keskustelu loppui.

Kyllähän ei varamme ole olleet isot, varsinkin ensimmältä, mutta kun meillä oli rauha ja rakkaus välissämme, niin ristimme ei tuntunut silloinkaan raskaalta, vaan me kannoimme sitä yksimielisesti ja ilolla. Kaikesti ei meillä ollut paljon, vaan vaimoni valpas luonto ja hellä käsi osasi asiat niin tasata, että sitä oli aina joka tarpeeseen vähänsä, eikä erinomaista puutetta koskaan ole tullut. Jumala siunasi työmme ja vähät varamme niin, että olemme voineet lapsemme kasvattaa isänmaan hyväksi, mierolle joutumatta, josta kiitos Korkeimmalle, joka johtaa ihmisten elämän tämän maailman myrskyjen läpi, mutta joka kumminkin heittää ihmiselle itselleenkin jotain tehtävää.

Kun lapsemme kasvoivat isommiksi, ja vanhimmat alkoivat tehdä työtä, alkoi pieni maatilamme käydä liian pieneksi. Tätä kun mietimme, tulimme siihen päätökseen, että pitäisi hankkia isompi tila, jossa olisi työtä lapsillemme, ettei heidän tarvitseisi hajouta maailmalle, muulla tavalla elatustansa hankkimaan. Tuntuihan se välttämättömältä ehdolta, että lapset saisivat pysyä yhdessä koossa ja meidän silmiemme edessä, niin kauvan kuin elämme, joka ei olisi ollut mahdollista niin pienellä tilalla. Rupesin siis tiedustelemaan isompaa maata kyläisestä kylästä. Semmoisen tapasinkin kohta, ja niin möimme omamme ja ostimme toisen. Voi kuinka meidän kuitenkin oli vaikea erota rakkaalta maatilaltamme, jossa olimme niin monta väsyä ja palavaa saaneet kokea, ja niin monesti voimamme uuvuttaneet. Sääli oli jättää niitä paikkoja, jotka kättemme kautta olivat synkästä korvesta muuttuneet ihaniksi viljamaiksi, mutta se kumminkin täytyi tehdä. Me muutimme, kun muutimmekin, ostettuun uuteen taloomme, oikeen kirkonkylään, ja rupesimme uudella innolla sitä taas viljelemään ja kuntoon panemaan, sillä uusi taloomme oli kovin rappiotilassa. Aikaa se veti ja vaivaa se maksoi, ennenkuin se oli kunnossa, mutta lapsemme jo auttoivat meitä työssä ja toimessa, joka helpoitti paljon meitä. Me rupesimme vaurastumaan enemmän ja enemmän ja saimme luottamusta kansalaisiltamme, joka oli syöstää meidät perikatoon. Tämä kuulunee jotenkin oudolta, mutta niin se kumminkin oli. Jos ette ole kyllästyneet, niin kerron senkin vielä, etteivät ajatusperät jäisi hämäräksi.

Kun sain arvoa ja luottamusta kansalaisiltani, rupesivat he vaatimaan minua tärkeihin kunnallisvirkoihinsa, joita otin vastaan. Minulle uskotut toimet täytin rehellisellä suoruudella ja valppaudella; se lisäsi vielä enemmän arvoani, mutta arvon kanssa tuli myös uusia ystäviä, tietysti nekin arvokkaita. Kokousten ja asiain päätyttyä istuttiin ystäväysten kanssa yksissä ja keskusteltiin päivän

tapauksista ja tietysti tulevista kunnallisista asioista. Tämä nyt vielä kuuluu jotenkin hyvältä ja oikealta, niinkuin se itsessään asia onkin, mutta kuulkaahan vain! Tietysti tuli aika pitkäksi näin yksissä ollen, jos ei saatu virvoituksia, ja minun kotia tuloni rupesivat yhä enemmän hiljastumaan. Vaimoni tarkka silmä näki uhkaavan vaaran ja koki siveästi minua varoittaa siitä, mutta minä olin kuuro ja sokea. Ensikerran eläissäni tuli minulle mieleen, että vaimoni pyrkii minua vallitsemaan. Hän teki mielestäni siinä sangen väärin, kun ei hän olisi minun antanut seurustella isoisten kanssa, sillä sehän oli jotain lystiä ja jaloa. Ja enhän minä sentään ollut mikään juoppo, enkä aikunut siksi tullakaan. Jos nyt joskus olinkin vähän liikutettuna, mitäpä tuo haittaa, koska moni muu on paljo enemmän; vaimoni vaan pyrkii herrakseni, siinä koko nurkumisen syy.—ja tosiaankin tuo myrkyllinen kavaltaja hiipi hiljaa kuin kyykäärme, ett'en ollenkaan häntä huomannut. Minä olin lujasti päättänyt, ett'en joisi itseäni juovuksiin, mutta se päätös heltyi heltymistään, ja minä luulin silloinkin olevani selvää, kuin kumminkin jo olin hyvästi hujakassa. Vaimoni suru kiihtyi päiväpäivältä ja kyynel silmissä hän rukoili ja pyysi hiljakseen minua, etten saattaisi itseäni ja perhettäni onnettomaksi. Niissä kaikissa näin minä vaan hänen himonsa valtaan ylitseni, enkä nähnyt sitä, että se vuoti huolellisesta ja rakkaasta perheen-äitin sydäimestä lapsiamme ja itseäni kohtaan. Jota enemmän hän sitä teki, sitä enemmän paatui sydämeni häntä kohtaan, muka niin viattomasta käytöksestä kun luulin itselläni olevan.—Mitäpä muuta. Kotiin-tuloni yhä myöhästyivät, askeleeni tulivat yhä epävakaemmiksi, ja seurustelemisen tarve yhä tiheimmäksi!—Kerran viivyin myöhään yöhön kylässä, ja viimeinkin kotia tultuani, hoipertelin ja puristelin nyrkkejäni.—»Nyt pitää minun kerrassaan näyttää, että olen herra kotonani, ja että vaimoni pitää miehensä ala annettu olemaan», ajattelin minä. Minä tulin kotia. Vaimoni oli kauvan levottomasti odottanut pelollaan minun tuloani. Hän tuli hellänä, hiljaisena ja surullisen näköisenä vastaani, mutta minä työnsin hänen armotta pois tyköäni. Minä rupesin paukkaamaan ja möykkäämään niin kovin, että lapset ja vanha äitinikin heräsivät.—»Nyt pitää tehdä loppu vaimoni ylivallasta ja kerrassaan riisua häneltä ne luulot, että hän pääsee minua hallitsemaan», ajattelin minä. Vaimoni tuli kyynel silmissä minua hillitsemään, mutta siihen sijaan että olisin totellut,—löin minä häntä—kasvoille!—Veri rupesi pursumaan hänen nenästänsä, ja minä iloitsin sankarityöstäni. Vaimoni, verissäänkin, koki hallita raivoa luontoani niin kauvan, että viina alkoi haihtua päästäni. Päästäni pyörrytti ja maailma rupesi mustenemaan ja pyörimään silmissäni. Minä näin vaimoni veristyneet kasvot, ja rupesin aavistamaan mitenkä nyt oli käynyt. Minua rupesi oksettamaan ja pyysin vaimoani, että hän toimittaisi minua maata, eikä se kärsivä sielu silloinkaan ottanut pois hellää apuansa ja kättänsä, eikä heittänyt vielä toivoansa langenneen kumppaninsa parantumisesta. Hän riisui minun ja toimitti maata, ja siihen olin kohta nukkunut, niinkuin sika rapakkoon!

Aamulla kun heräsin, huomasin että vaimoni oli, semmoisessakin tilassa ollessani, vaatepäällä tullut maata kykkimään samaan vuoteeseen, niinkuin ainakin hyvä suojelusenkelini. Pääni paukutti ja jyskytti, niinkuin tusina seppiä olisi siellä tehneet työtänsä; sitä kivisteli niin, että olisi luullut takaraivan putoovan sisälle, ja koko ruumis vapisi ja tärisi, että luuli joka luunsolmun irtautuvan toisestansa. Minä huomasin taas vaimoni veristyneet, sinertävät ja surulliset kasvot, ja rupesin muistamaan mitä oli tapahtunut. Minun omatuntoni heräsi, ja kaikki helvetin vaivat rupesivat minua ahdistamaan. »Minäkö», ajattelin minä, »minäkö, joka kansalaisilleni ja perheelleni puhun ja opetan hyvistä avuista, käyn itse lasteni edessä tuolla esimerkillä? Minäkö, joka paljon puhun ja opetan avioparien keskinäisistä velvollisuuksista, lyön ja saatan kärsimään, sielun ja ruumiin puolesta, oman kumppanini, joka minun kanssani on niin paljon nurkumatta kärsinyt elämän merellä. Ja sen teen siitä hyvästä, kun hän on kokenut säilyttää minun kunniaani ja perheeni onnea?

»Tämmöistäkö onnea minä tuotan ihmiskunnalle sen luottamuksen edestä, jonka kansalaiseni ovat minulle antaneet?» Ne olivat kysymyksiä, jotka heräsivät omassatunnossani, ja päätökseni oli se, etten olisi mahdollinen elämään muiden ihmisten parissa. Päätökseni tuntuu jotenkin Judaksen kaltaiselta, mutta minulle ei ollutkaan sen vähempi kuin kokonainen helvetti maan päällä. Nyt näin selvästi mitä tietä vihollinen oli minun saattanut, näin että se tuli hiljaa, hiipien, käynnin kuulumattomin, viatonna, syytönnä—luvallisena—oikeana kohtuutena—niin kavalasti se oli tullut.

Minä en isoon aikaan saattanut puhua mitään, mutta omaatuntoani poltti niin kovin, että jotakin oli tehtävä. Hätäntynnyssä ja tuskasta punehtunutta, pyysin minä vaimoltani, saattaisiko hän antaa minulle anteeksi törkeän käytökseni häntä, lapsiamme ja ihmiskuntaa vastaan.— Vaimoni otti minun syliksi, ja siinä asemassa itkimme yhdessä, toinen katkerasta katumuksesta, toinen tuhlaaja-pojan palajamisesta. Siinä sydämemme tyhjennettyä, lupasi vaimoni unhottaa kaikki sydämeistänsä, ja minä tunnustin hänen tarkoituksensa oikeiksi ja omani vääriksi ja lupasin parannusta vastaisessa elämässäni. Se helpoitti jotenkin sydäntäni; mutta se tunto kovin vaivasi minua: kuinka lasteni ja oman välini saisin sovitetuksi. Sinä päivänä ei minulla ollut voimaa mitään yrittämään sen asian eteen, mutta huomenna kutsuin kaikki lapseni huoneeseeni, ja rupesin puhelemaan heille, kuinka kavalasti vihollinen oli saanut onnettoman isän lankeemaan, ja kuinka ei heidän pidä ottaa siitä esimerkkiä, vaan pysyä niissä perustuksissa, jotka kaunistavat ihmiskuntaa; selitin myös heille kuinka minulla oli nyt kipeä omatunto. En minä hävennyt omilta lapsiltani pyytää anteeksi rikostani, ja luvata heille parantaa itseäni ja olla heille parempana esikuvana eteenpäin.— Kaikki lapseni itkivät ja kävivät, toinen toisensa perästä,

puristamassa kättäni ja lupaamassa unhottaa isänsä rikokset.

Tämmöiset seikat tuntunevat, monenkin mielestä, oudoilta ja kenties— hulluilta; mutta muistakaa, että tämä on rehellisen suomalaisen talonpoikaisen perheen-isän tunnustus, joka ei ole tahtonut elämänsä tapauksista esiin tuoda ainoastaan valoisia—vaan myöskin mustat puolet. Tästä syvästä lankeemuksestani en suinkaan syytä asiata, jonka kautta siihen jouduin, enkä kansalaisiani, vaan omaa itseäni, kun en ottanut aikoinaan itsestäni vaaria.

Te, jotka tätä luette, kutka ikinä lienettekin: älkää pudotko siihen kuoppaan, johon minä olen pudonnut! Älkää luuletelko, että olette vaan parahiksi päissänne, sillä silloin kun luulette parahiksi olevanne, olettekin jo liiaksi ja vihollinen on jo kantapäillänne.

Kun vaimosi, ystäväni, rupeaa sinua hiljalleen muistuttelemaan myöhään kylässä olostasi ja— ryyppimisestäsi, kavahda silloin! silloin on jo paha merrassa. Vaimosi on huoneesi ja sinun hyvä enkelisi; ei hän—usko pois—vaadi siinä tapauksessa valtaa ylitsesi, vaan hän tahtoo säilyttää sinun kunniasi ja perheensä onnen, kuule, tottele häntä!

Ystäväni! Jos tahdot käsittää taivasta maan päällä, niin sen löydät perheestä ja puhtaasta omastatunnostas; suojele niiden pyhyttä!

Omassa perheessäsi sinun huolesi haihtuu ja vaivasi unohtuu; siellä, siellä löydät sinä täydellisen ilon ja rauhan; siellä löydät sen, joka on sinun kanssasi jo niin paljon kärsinyt ja joka nytkin niin mielellään ottaa osaa sinun murheeseen ja tuskaas, ja kokee niitä lievittää, ja lohduttaa sinua. Säilytä, ystäväni, kotirauhaas! Koti tuntuukin sinusta aina semmoiselta, minkälaiseksi sen itse olet valmistanut. Jos sen olet huonosti perustanut ja kasvattanut, niin huonot sillä on hedelmätkin; jos kotisi tuntuu sinusta kylmältä, ikävältä, niin syytä itseäs, sinäpä sen niin olet tahtonut, lienet sitten perheen isä taikka äiti, sillä molempain yhteinen halu ja pyrkiminen totuuteen on tarpeellinen perheellisen onnen perustamisessa.

Tahtoisitte te kaiketi tietää minkälaiseksi meidän perhe-elämämme muodostui lankeemiseni jälkeen? Kuulkaahan sitte! Me olemme taas käsittäneet onnemme, mutta ei millään muulla tavalla kuin siten, että rupesin todella parantamaan pahaa elämäni ja lujasti sotimaan vihollistani vastaan. Kauvan olivat kuitenkin ne haavat auki, jotka hän oli iskenyt sydämeeni. Perheeni kyllä pian unhoitti rikokseni ja rakasti minua entisellä rakkaudellansa, mutta kansalaisiani oli vaikeampi tyydyttää, sillä hyvä nimi pikemmin kadotetaan kuin takaisin saadaan. Kansalaiseni kummaksiivat kauvan minua, ja usein kuulin heidän kuiskuttavan toisillensa, erittäinkin lasten keskenänsä: »tuo on se mies, joka juovuspäissään on akkaansa lyönyt». Ne sanat kävivät kuin puukon pistokset läpitse sydämeni. Semmoisia kuullessani ajattelin: »nuot puhuvat totta, niin olen onneton tehnyt, mutta vasta en sitä tee». Silloin aina kyntin kotiani, jossa ei niin sanottu eikä kuiskuteltu, vaan kaikissa näkyi, että he olivat sydämestänsä anteeksi antaneet; siellä, ainoastaan siellä sain kevenemään murheellisen sydämeni.—Pitkällisen työnteon ja tarkan elämäni kautta sain minä viimein jälleen kansalaisten kunnioituksen ja luottamuksen, mutta ne olivat liian kalliisti ostetut, jotka minulla olisivat ostamattakin olleet, jos vaan olisin aina täyttänyt tavallisia ihmisvelvollisuuksia.—Nyt kuuluu kumminkin taas tämmöisiä kuiskeita: »tuossa on onnellinen perheen-isä, ja sen perhe on onnellinen», ja niin on käsissäni taas »taivas maan päällä», jota en ai'o päästää luotani, niin kauvan kuin tätä katoovaisuutta kestää.

Äsken tapahtui minulle se onnettomuus, että lankesin jalkani sämäksi, niin etten päässyt moneen viikkoon sängystä mihinkään. Kun rupesin sen verran toipumaan, että saatin istua sängyssä, teetin semmoisen lavitsan, jonka päällä saatin kirjoittaa, ja rupesin siinä kirjoittamaan tätä kyhäystä. Jos ei isäni olisi puoltariksiäkään pannut minun kouluttamiseksi, en suinkaan olisi tätä kyennyt kirjoittamaan. Vanhemmat! laittakaa lapsillenne henkistä kehitystä, sillä te olette niistä vastaavat Jumalan ja isänmaan edessä.—ja, jos en tällä työllä mitään voittaisikaan, niin olen ainakin sen voittanut, että sain aikani kulumaan hupaisesti, joka oli niin pitkällistä muuten terveelle ja työteliäälle.—

Niin olen elämäni kertomuksessa päässyt aivan nykyiseen päivään. Mitä ennen on tapahtunut, sen kyllä tiedämme, mutta mitä vasta tapahtuu, se on tietämätöntä, sillä: »Paikan tiedän kussa synnyin, Ajan kaiken, kun tajusin, Vaan en tiedä kussa kuoleman pitää».—Toivomme vaan on että tuleva elämämme olisi nykyisen veroinen!—

Äitini vielä elää ja on ollut tykönäni siitä asti, kun isäni kuoli. Minä olen aina kiitollinen mielessäni, kun Jumala on suonut hänelle niin pitkän iän, että olen saanut palkita hänelle hänen vaivojaan, joita hän on minusta köyhyydessään nähnyt. Sangen vanha, voimaton ja ryyppyinen hän on jo; lapseni, minä ja vaimoni, rakastamme häntä, Jumala siunatkoon vanhaa äitiäni—perhettäni—! Hän siunatkoon koko rakasta isänmaatamme—Suomeamme ja sen kansaa!

# ARVIOINTEJA

Ilmarinen 15.12.1877, nro 98

—Östra Finland'ista on nykyisin ollut luettavana arvostelu kansanvalistusseuran viimeksi julkaisemasta kirjasta: »Elämäni, perhe-elämällinen kertomus. Kirjoittanut P. Päivärinta.» Tämä arvostelu on vähän omituista laatua. Ö. F. päättää, että tuo vanha talonpoika, joka tässä kirjassa kertoo meille elämäkertansa, on vaan kirjan tekijän sepittämä mielikuvitus, jota hän käyttää välikappaleena yleisten siveysohjeiden ja neuvojen lukijoittensa mieleen teroittamista varten. Kaikkiällä tässä kirjassa, sanoo Ö. F., väijyy joku liian vähä salattu tarkoitus, mutta joka kuitenkin vaikuttaa, ett'ei meissä voi syntyä todellista myötätuntoisuutta sitä henkilöä kohtaan, joka on tehty sen kannattajaksi ja josta seuraa, ett'emme oikein saata uskoa hänen hyveitään eikä hänen paheitaan. Ne opetukset, joita vanha talonpoika niin runsain määrin jakelee, ovat tosin, Ö. F. mielestä, kaikki hyödylliset ja oikeat, jonkatähden »toivottava olisi, että asianomaiset (!) tarkkaisivat ja seuraisivat niitä», mutta tilan ahtauteen katsoen olisi vähempikin määrä jo riittänyt. Muutamassa kohden on kirjan tekijä liian käsintunnettavasti auttanut vanhaa talonpoikaa hänen elämäkertansa sepittämisessä. Ö. F. päättää nimittäin, ett'ei mokomalla talonpojalla kuin tässä puheena olevalla voi olla sitä tietoa suomalaisen sanomakirjallisuuden tehkeämisestä, jonka kirjan tekijä hänelle omantaa siv. 34-36, missä hän puhuu sekä »Maanmiehen Ystävästä», »Turun Viikko-Sanomista» ja »Oulun Viikko-Sanomista», että »Suomettaresta» ja »Mehiläisestä». Ja tykkänään perätöntä (minst sagt obefogadt) on antaa hänen käyttää niin ajatuksellisia (abstrakta) lausetapoja kuin »kansallishengen alkava aamukoitto», »elämän meri», »Suomen kansan muinaisuus ja sen historian pohja».

Näin arvostelee Ö. F. siinä viattomassa uskossa, että kirjan tekijä ja vanha talonpoika ovat eri henkilöt. Mutta nyt sattuu kirjan tekijä olemaan suora Suomen talonpoika Pohjanmaalta, joka tässä kertoo meille *oman* elämänsä vaiheet. Tuo vanha talonpoika ei ole mikään välikappale kirjan tekijän kädessä, vaan hän on kirjan tekijä itse. Näin ollen raukee Ö. F. päätelmät tyhjiin. Tässä astuu suomalainen talonpoika eteemme ja osoittaa tuntevansa sanomakirjallisuuden historian maassamme, osoittaa että hän voi ei ainoastaan puhua »kansallishengen alkavasta aamukoitosta»,—jonka Ö. F. pitää käsintunnettavana mahdottomuutena,—vaan että hän jo saman koitteen valossa on astunut monta askeletta kansallissivistyksemme vasta raivattua uraa. Ja hänen vertaisia talonpoikia ei enää lueta yksittäin vaan sadoittain rakkaassa isänmaassamme, sen voimme Ö. F:lle vakuttaa ja sen tietää kukin, joka vähänkään on ollut sivistyneiden suomalaisten talonpoikain parissa. Eikä sen pitäisi ketään ihmeystyttämän, että suomalainen talonpoika on oppinut käyttämään sellaisia ajatuksellisia lausetapoja kuin »elämän meri» j.n.e. joita hän jo seitsemän sataa vuotta on kuullut saarnastuoleistaan lausuttavan. Ja jos hän voi puhua Suomen muinaisuudesta ja sen historiasta, niin se vaan todistaa, että kansallinen herätys on tunkenut syvemmälle kuin ne uskovat, jotka tahtovat pitää kansallisrientojamme jonakin puoluekiihkon synnyttämänä kasvinhuone istukkaana.

Savonlinna 29.12.1877, nro 52

Östra Finland on tästä pienestä teoksesta, joka 63 sivun suuruisena on ilmestynyt kansanvalistusseuran kustannuksella 13:tena osana, antanut arvostelunsa. Saattaisi siis näyttää tarpeettomalta puhua kirjaisesta vielä ja sitä vähemmän järkinään toiseen suntaan, kuin tämä oppinut lehti on katsonut tarpeelliseksi tehdä.

Vaan kullakin on oma katsantotapansa. Päävika, josta Ö. F. kirjaa moittii, on, jos olemme arvostelua oikein ymmärtäneet, että tuo vanha talonpoika elämänvaiheitaan muistellessa tulee myös mainitsemaan »kansallishengen alkavasta aamukoitosta» kuin myös »suomen kansan muinaisuudesta ja sen historian perustuksesta» samoin kuin siitä, että kertoja (talonpoika) näyttää olevan liian tutustunut muinaiseen suomalaiseen sanomakirjallisuuteen.

Ö. F:n toimittaja, joka luultavasti ei paljon ole ollut Suomen kansan parissa eikä myöskään tutustunut tämän omituisiin elämäntarpeihin, ei myöskään toisin voi puhua. Vaan kuka vähänkin tuntee näitä, täytyy välttämättä myöntää, että suomalainen talonpoika, joka vähänkin on tarkastanut kirjassa mainittua vanhaa sanomalehti-kirjallisuutta, ja jolla on ollut varaa sitä hankkia, sekä tuntee yhden että toisen nyt mainitusta pyrinöstä henkisen elämän alalla. Puhuttelepa ymmärtävätä talonpoikaa, niin kyllä hän tuntee, samoin kuin vanha kertoja sekä »Maamiehen Ystävän» että »T. Viikko Sanomien» ja »Suomettaren» yhtä hyvin kuin »Mehiläisen». Ei hän myöskään ole vallan tiedoton »kansallishengen alkavasta aamukoitosta» yhtä vähän kuin »suomen kansan muinaisuudesta ja sen historian perustuksesta».

Tämänpä vuoksi on varma luulomme, että herra Päivärinnan kirja »Elämäni» otetaan ilolla

suomalaisissa perheissä vastaan. Ainakin me olemme sen halulla lukeneet. Saattaa olla, että puuttuva sivistys ja riittämätön esteettillinen aisti estävät meitä huomaamasta liian suuria virhepuolia siinä; vaan ainakin on varma, että suomalainen sen hyvin mielellään lukee ei ainoastaan yhden, vaan useammankin kerran. Sen opetukset ovat liiankin tärkeät ja hyvät, että voitaisiin ne oppia yhden kerran läpilukemalla. Tosin itse kertovan talonpojan luonne ei anna lukialle selvää kuvaa, vaan hyvä ylimalkainen vaikutus kuitenkin on, eikä se jätä luullaksemme konsaan, jolle se on ai'ottu, mitään pahaa, mutta hyvän ja miellyttävän vaikutuksen.

Olemme liian heikot arvostelemaan kirjaista muutoin. Vaan mitä on edellä sanottu, sen luulemme, että useimmat suomalaiset lukiat, jotka oikein käsittävät nuo omituiset sanamuodot, myöntävät. Senpä vuoksi rohkenemme kirjalle toivottaa niin laveata leviämistä kuin mahdollista.

[Yrjö Koskinen]

Kaiku 13/1878

»Elämäni; perhe-elämällinen kertomus» on erään pienen kirjaseen nimi, jonka kansanvalistusseura on hiljakkoin jäsenilleen jakellut.

Seura on täten kiitettävällä tavalla lisännyt ansioitaan halpahintaisesta ja kelvollisesta kirjallisuudesta kansaa varten. Sillä varma on että harvaa kirjaa on yhtä hyvin halvin työmies kuin korkeasti oppinut maisteri lukeva suuremmalla mielihyvällä kuin tätä perhe-elämällistä kertomusta. »Elämäni» on kansantajuisista kirjoista etevimpiä sekä kielensä puolesta, joka on raikasta puhdasta Suomea, talonpoikaiskieltä niin sanoaksemme, että myös sisältönsä puolesta; siinä kuvaillaan suomalaisen elämänvaiheita pienestä pojasta miehen täyteen ikään asti. Hyvinkin moni kansalainen saa, tätä kirjaa lukiessaan, sanoa: tämä kertomuksen kohta koskee minua itseäni; omiahan vaiheitani tässä kerrotaankin! Kirja ei ole minkään kirjoista oppinsa saaneen miehen tekemä, joka on koettanut ikäänkuin asettua alhaisen kansan tilaan, sitä kuvataksensa. Semmoinen yritys ei oppineelta herralta menestyisikään. Kertomus olisi mieltäni tehtävä, se ei tulisi luontevasti, vaan konstikkaasti, ja siinä aina nähtäisiin syntyperänsä jälkiä. Ei: elämäänsä, omaa elämäänsä on kertonut talonpoikaisesta perheestä, alhaisesta säädystä lähtenyt mies, joka nähtävästi itse on kokenut kaiken sen minkä kertoo, ja joka kertoo kokemansa pienet kuin isotkin seikat, jättämättä mitään pois, joka todellisesti hänen tai hänen vertaistensa, se on kansan elämään kuuluu, ja lisäämättä mitään, joka kansalle olisi peräti vierasta ja jota se ei voisi omaksensa tunnustaa. »Elämäni» on sen vuoksi ikäänkuin kirja semmoinen, jonka kansa on itsestään luonut omalle itselleen huviksi ja opiksi. Se on peili, jonka kansan mies on tehnyt siksi että muut kansan miehet eli kansa kokonaisuudessaan näkisi siinä kuvansa. Ei kuitenkaan näitä sanojamme pidä niin ymmärtää, että kirjan tekijä olisi kirjoittaessaan tiedollansa pitänyt muka sitä tarkoitusta nimen-omaan silmämääränään, että kuvailisi kansan elämää. Ei, hän on lähimmäisenä, ehkä ainoanakin tarkoituksenaan pitänyt ainoastaan oman vaiherikkaan elämänsä kertomisen; ja sen tehtävänsä on hän suorittanut vilpittömästi, koristelematta ja peittelemättä. Hän ei ole jättänyt vikojaan ja erehdyksiään soihmaamatta, samalla kertaa kuin hän ei ujostelee omaa itseään kiitellessä, kun käytöksensä oli rehellinen ja todellakin kiitosta ansaitsi. Elämänsä kertova suomalainen on yhtä suora, hyviä ja pahoja puoliaan tunnustaessaan, kuin aikanaan kirkkoisä Augustinus eli ranskalainen Rousseau, kirjoittaessansa »Tunnustuksiaan» (Confessiones), joilla mailmalle ilmaisivat sydämmensä tunteet ja himot, tahtomatta lähimmäisilleen ja Jumalalleen salata niin mitään.— Kertomus tekee lukijaan sen vaikutuksen, että se tosielämästä on otettu ja tositapauksiin nojaantuu. Sen vaikutuksen vahvistaa usenkin yksityiskohtiin vievä, vähäpätöisimpiä asioita muistava kertomatapa niin että lukija saa täydellisen kokonaiskäsitteen jostakin tärkeästä elämäntapa-anteesta. Niin esimerkiksi on varsin viehättävä se kohta kun kertoja alkoi oman talon hankkimisen.

»Nyt ei muuta kuin otin kirveen ja piulun käteeni ja läksin salvamaan. Se ei ollut helppoa työtä yksin tehdä, vaan vaimoni kävi, salvoksen korkeammalle tultua, nostamassa hirsii päälle minun kanssani. Jokaisen puun painin omalla kädelläni kiini siihen rakennukseen, ja Erkin päivän aikana oli minulla korskaräystinten kanssa tehty rakennus, kookkaan tuvan ja kahden kammarin kanssa, veistetty päältä ja sisältä, vesikatosta; myös oli nikkarivärkki, kattolaudat ja lattialankut, sahattuna, jossa pidin kumppania välivelkasilla.»

Kuinka sitte ruvettiin peltoa viljelemään, ruista tekemään y.m. jylhän korven yksinäisyyteen, se kaikki on tarkasti kirjaan pantu, isommat seikat ja pienetkin. Luulisi kirjan tekijän, tätä kirjoessaan, muistossa pitäneen Robinson Crusoen päiväkirjaa, kun tämä haaksirikkoon joutunut mies yksinäisellä saarellaan rupee maata viljelemään. Kertomus on samalla tapaa tarkka ja yksityiskohtiin kajoava.—Useinkin kohoo kertomus runolliseksi. Olkoon ainoastaan seuraava ote siihen arvostelumme todistuksena.

»Aina muistan erään illan, kun eukkoineni seisoin, kumpikin väsyneenä ja uupuneena päivän työstä ja ponnistuksesta, oman huoneemme sisupuolella, josta nyt jo oli ulkona raivaavan myrskyn ja sateen

suojaa. Voi kuinka se tuntui hyvältä, kun oli toivossa saada oma huone, jossa sai elää ja olla, kenenkään nurisematta, aivan oman mielensä jälkeen. Siinä seisoi kauvan aikaa seinän nojalla, ja sydämessämme tuntui semmoinen onni, etten luule sen isompaa onnellisuutta olleen yhdelläkään kuoleman-alaisella.—»Milloinkahan luulet pääsevämme tänne asumaan?» kysyi eukkoni.—»Viikon päästä», arvelin minä, ja viikon päästä sinne tultiinkin asumaan, vaikka en ennättänyt saada lattiaakaan aivan valmiiksi. Voi kuinka nyt tuntui hyvältä, kun pääsi omiin huoneisiin, jotka olivat niin iloiset ja puhtaat, ja iloinen valkea palaa lekotteli takassa ja lämmitti ja valaisi niin lempeästi ja otti vastaan niin lämpimästi nuo kodittomat. Sitä lumoavaa vaikutusta ei ollut eukkoni voimakas vastustamaan. Hän nakkausi likelleni, kiersi molemmat kätensä kaulaani ja siinä tovin vaitioltuansa, virkahti viimein: »mies olet sinä». Me ymmärsimme hyvin toisemme; olisimpa luullut siinä kohtauksessa olleen kuvamaalarilla ainetta.—Samassa tuokiossa rupesi takan luona olevassa korissa vaatekääry liikkumaan ja samassa myös kuulumaan sieltä pientä kireätä ääntä; se myös oli vastatullut muuttolainen, nuorin lapsemme, joka ei vielä voinut iloita eikä surra, ja joka tämän maailman vaivoista huolimatta vaan vaati tarpeitansa. Äitinsä ryöpsähti heti auttamaan pienokaista, antoi sille luonnollista ruokaansa. Tuskin se oli tehty, niin ne pari lehmää, jotka meillä silloin olivat, rupesivat ammuta mylvimään navetassa, osaksi oudostuen uutta asemaansa, osaksi anoen iltastansa. Eukko pisti pienokaisen minun syliini ja riensi itse navettaan, ja niin tuli ehtimiseen uusia muistutuksia velvollisuksistamme, ja siihen jäi meiltä sillä kerralla se tunteikas haaveksiminen, johon olimme vaipuneet.»

Se kohta antaa tosiaankin kuvamaalarille ainetta; talonpoikaisperhe vastikään omaan taloonsa muuttanut, iloinen valkea takassa, vaimo miehelleen kunnioituksella sanoen: »sinä olet mies!»—Kirjan tekijä on lopussa lausunut teoksensa koko ytimen, sanoessaan:

»Ystäväni! Jos tahdot käsittää taivasta maan päällä, niin sen löydät perheessä ja puhtaassa omassatunnossas: suojele niiden pyhyyttä!

Omassa perheessäsi sinun huolesi haihtuu ja vaivasi unohtuu; siellä, siellä löydät sinä täydellisen ilon ja rauhan; siellä löydät sen, joka on sinun kanssasi jo niin paljo kärsinyt ja joka nytkin niin mielellään ottaa osaa sinun murhees ja tuskaas, ja kokee niitä lievittää, ja lohduttaa sinua. Säilytä, ystäväni, kotirauhaas! Koti tuntuukin sinusta aina semmoiselta, minkälaiseksi sen itse olet valmistanut. Jos sen olet huonosti perustanut ja kasvattanut, niin huonot sillä on hedelmätkin; jos kotisi tuntuu sinusta kylmältä, ikävältä, niin syytä itseäs, sinäpä sen niin olet tahtonut, lienet sitten perheen isä taikka äiti, sillä molempain yhteinen halu ja pyrkiminen totuuteen on tarpeellinen perheellisen onnen perustamisessa.»

Niin kyllä! Perheellinen onni, se on »taivas maan päällä». Siveellinen perhe-elämä, se valtakunnan turva ja tae. Niin kauan kuin se pysyy puhtaana, niin kauan myös Suomen kansa on turmeltumaton. Tätä ajatusta on »Elämäni» niminen kirjanen, tekijän tiedolla tai hänen tietämättänsä, lukijalle selvittänyt.

Kirjan tekijä on P. Päivärinta, lukkari Alavieskassa. Kansanvalistusseura, jolle hän käsikirjoituksensa tarjosi painettavaksi on hänelle siitä antanut erityisen palkinnon, paitsi tavallista tekijäpalkkaa. »Elämäni» on epäilemättä saapa montakin lukijaa.—Kirjan hinta on 75 penniä ja on myytävänä jokaisen kansanvalistusseuran asiamiehen luona. Kansanvalistusseuran jäseneksi ruvenneelle on kirja tietysti halpahintaisempi.

#### Kirjallinen kuukausilehti 1878

Joku aika takaperin Kansanvalistus-seura niistä varoista, jotka kansalaisten isänmaallinen harrastus oli sen haltuun hankkinut, asetti kilpa-palkinnon semmoista teosta varten, joka kuvaisi Suomen talonpoikaisen kansan kotielämää. Tämän kehoituksen johdosta sai seura vastaan-ottaa P. Päivärinnan perhe-elämällisen kuvauksen, joka sitten on julkaistu seuran toimitusten jaksossa. Valitut tutkijat eivät myöntäneet teokselle sitä arvoa, että se muka varsinaisen kunnia-palkinnon olisi ansainnut; mutta eräs vähempi palkkio, tekijäpalkan ohessa, kumminkin kirjailijalle myönnettiin. Emme tarkemmin tunne niitä perusteita, joita tutkijakunta arvostelussaan noudatti. Me puolestamme olisimme arvelematta hänelle varsinaisen kunnia-palkinnon määränneet. Mielestämme hän oli antanut, mitä juuri oli pyydetty, tarkan ja taiteellisen kuvauksen kansamme elämästä ja siveellisestä tilasta.

Kirja on jo ennättänyt saada ainakin yhden julkisen kritiikin, joka on sen puolesta omituinen, että se perustui varsin hupaiseen erehdykseen. Tämän arvostelun on julkaissut ruotsinkielinen sanomalehti »Östra Finland» (Marrask. 21. p. 1877). Herra kritikus ei näy hetkeäkään epäilleen, että P. Päivärinta oli sama mies kuin Kansanvalistus-seuran sihteeri J. Päivärinta, ja kritiikin silmämääränä on siis tutkia, tokko tekijän on onnistunut asettua »vanhan talonpoian» ajatus- ja käsitys-kannalle. Arvostelija siinä kohden on huomaavinansa, että esm. teoksen sankarin tieto sanomakirjallisuudesta sekä hänen käyttämänsä lauseet semmoiset kuin »kansallishengen alkava aamukoitto», »Suomen kansan



muinaisuus ja sen historian pohja» y.m. eivät ole itse henkilön mukaisia. Hän myöskin arvelee, että kertomukselta puuttuu »luonnollisuutta ja tuoreutta». Kaikki nämä muistutukset kadottavat pontensa, niin pian kuin saa tietää, että tekijä todellakin on »vanha talonpoika», jonka ainoana yli-opistona on ollut tuo mainitsemansa sanomakirjallisuus sekä »kansallis-hengen aamukoitto». Täytyy ainoastaan kummastella, ett'ei »Östra Finland»in päätoimittaja enää ole muistanut virkaveljeensä Pietari Päivärintaa Turun kirkolliskokouksen aioilta. Muutoin »Östra Finland»in arvostelija ei ole teokselle kokonaan epäsuosiollinen, vaikka hän epäilemättä liian paljon katselee sitä taide-kirjallisena tuotteena. Me puolestamme tahtoisimme yhtä paljon sitä katsella historiallisena todistuskappaleena, todellisina »muistelmina elämästäni», niinmuodoin alan ja sivistys-olojen kuvauksena. Että tälläkin kirjallisuuden lajilla voipi olla kirjallinen arvonsa, ei kukaan kieltäne, ja siinä lajissa täytyy mielestämme P. Päivärinnan teokselle antaa varsin suuri arvo. Että se on tarkka ja totinen kuvaus Suomalaisen rahvaan elämästä, voipi jokainen, joka yhteisen kansan parissa on oleskellut, heti todistaa. Sillä emme tahdo väittää, että se olisi itse tekijän oma todellinen elämäkerta. Mutta se on aivan tosi-olojen mukainen ja sen ohessa sillä taidolla kokoon-pantu, että lukija ei hetkeäkään joudu ajattelemaan muuta kuin että »Elämäni» on kirjailijan »omaa elämää». Esitystavan puolesta teos paljon muistuttaa Goldsmith'in klassillisesta »Vicar of Wakefield» jutusta: sama raikas luonnollisuus, sama teeskentelemätön huumori. Eroitus on, että se elämän piiri, jossa kumpikin liikkuu, on jotenkin erilainen ja sen vuoksi myöskin kertoma-tapa. Se luonteva yksinkertaisuus, jolla »Elämäni» on juteltu, soveltuu yhtä täydellisesti Suomalaisen talonpoian asemaan, kuin Goldsmith'in kertomus Englantilaisen maapapin yhteiskunnalliseen näkö-piiriin. Mutta Suomalaiselle lukijalle edellinen kertomus tuntuu tuttavammalta ja siitä syystä miellyttävämmältä. Mierolla käyminen suruineensa kiusauksineensa, lukukinkeritapaukset, kirjoitus-opettajan selitys »miksi pidetään kaksi peetä ja kaksi teetä», vihdoin uutistalolaisen ponnistukset jokapäiväisen toimeen-tulon tähden ja tuon varalliseksi varttuneen sekä luottamusta saaneen kunnallismiehen taistelu oman paisuvan ylpeytensä ja siitä syntyvän juopumuksen kanssa—tämä kaikki on meille niin kodikasta, niin omasta sielutieteellisestä näköpiiristämme lainattua, että joka rivillä voimme nuo erinäiset kohdat tunnustella. Itse kuvausten hätäisyys ja koristelematon halpuus, joka tavallisten esthetillisten sääntöjen mukaan olisi puutteena, täytyy mielestämme lukea teokselle ansioksi. Siinä asemassa, jota »Elämäni» kuvailee, olisi kaikki yksityis-tunteiden hautominen ja venyttäminen jotenkin huonosti paikallansa. Ainoastaan siveelliset ohjeet voivat olla semmoisen elämän hedelminä, ja aivan luonnollista siis on, että jokaisesta tapauksesta johdetaan joku lyhyt opetus. Paikoittain olisi huolellisempi hienous lauseparsissa ollut suotava, niinkuin myöskin muutamat kirjakielessä vähemmin soveliaat kielimuodot olisi sopinut itse korrehturissa korjata. Mutta ylipäänsä on esitys näissäkin kohden jotenkin moitteeton, ja kertomuksen jakso kulkee luontevasti ja tasaisesti. Erittäin sievä on esm. se tapa, jolla tekijä, milloin joku episodi eli jutun-poikkeus on ikäänkuin sattumalta kertomukseen tullut, jälleen palajaa aineeseensa. Niinpä siv. 7: »Kah, kuinka ihminen on hajamielinen! Pitihän puhuani ensimmäisestä yöpaikasta kerjuumatkallani, ja nyt olen mennyt kaikenni pois aineestani!» Luonteva on myöskin kertomuksen loppu-kohta, joka selittää, kuinka tavallinen työmies on sattunut ryhtymään kirjan-tekoon. Se on yksinkertainen sattumus jokapäiväisen tapauksen johdosta työmiehen elämässä. Voisimme siitä päättää, ett'ei kertoja tule enää yrittämään mitään senkaltaista. Tuskin saamme sitä vahinkonakaan pitää; sillä arvattavasti se ei kahdesti onnistuisi. Mutta tällä kertaa se mielestämme on täydellisesti onnistunut.

Y. K. [Jussi Kanervainen]

\*\*\* END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ELÄMÄNI \*\*\*

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE  
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE  
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at [www.gutenberg.org/license](http://www.gutenberg.org/license).

## **Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org). If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR

ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

## **Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™**

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

## **Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at [www.gutenberg.org/contact](http://www.gutenberg.org/contact)

## **Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation**

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate).

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate)

## **Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works**

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org).

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.